

Львівський державний університет внутрішніх справ

Інформаційний бюлетень

з проблем діяльності підрозділів
Національної поліції

Львів
2020

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 25 березня 2020 року № 8)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. М. Балинська, доктор юридичних наук, професор (*голова редколегії*);
Ю. С. Назар, кандидат юридичних наук, професор (*заступник голови редколегії*);
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук (*відповідальний секретар*).

Члени редколегії: **О. В. Авраменко**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. І. Сидорук, кандидат юридичних наук; **С. С. Гнатюк**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. В. Красницький, кандидат юридичних наук, доцент;
З. Р. Кісіль, доктор юридичних наук, професор; **І. О. Ревак**, доктор економічних наук, доцент;
Д. Є. Забзалюк, кандидат історичних наук, доцент; **В. С. Бліхар**, доктор філософських наук, професор; **І. Ю. Сковронська**, кандидат філологічних наук, доцент; **І. Б. Стахура**, кандидат юридичних наук, доцент; **І. Я. Петрик**; **О. В. Сорокач**, кандидат юридичних наук; **В. В. Франчук**, кандидат юридичних наук; **О. М. Капітанець**.

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів
I-74 Національної поліції / гол. ред. О. М. Балинська. Львів :
ЛьвДУВС, 2020. 112 с.

Окреслено проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції України, зокрема з урахуванням сучасних викликів у сфері здійснення правосуддя, провадження виборчого процесу, додержання гендерного паритету, збереження правопорядку і законності в суспільстві й державі, а також критичні зауваги та пропозиції щодо нормативного забезпечення ефективного функціонування правоохоронних органів.

The problems of practical activity of the units of the National Police of Ukraine are outlined, in particular taking into account modern challenges in the field of justice, conducting the electoral process, maintaining gender parity, preserving law and order in the society and the state, as well as critical remarks and proposals on the effective enforcement of the law enforcement bodies.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
Андрусак І. П., Марковський В. Я. Зміна ролі й статусу жінок у правоохоронних органах.....	7
Грабар Н. М. Взаємодія Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових і рішень інших органів.....	15
Ковалів М. В., Єсімов С. С. Поняття та сутність адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків.....	21
Луцик В. В. Особливості діяльності слідчих під час розслідування виборчих злочинів (<i>частина друга</i>).....	35
Луцький Т. М. Щодо проблем кримінально-правової кваліфікації вбивства через необережність та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (<i>на прикладі судової практики за 2019 рік</i>).....	44
Сеник В. В. Навчальний ситуаційний центр із використанням емулятора «Лінія 102» для підготовки майбутніх поліцейських.....	53
Туз Н. Д. Діяльність органів і підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів (скандинавська модель).....	59
Розділ 2. НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	71
Навроцький В. О. ПРОПОЗИЦІЇ до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (реєстр. № 2513).....	71
Кафедра господарсько-правових дисциплін юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ НАУКОВИЙ ВИСНОВОК стосовно питань, викладених у зверненні КОЛІСНИКА В., судді Конституційного Суду України, за конституційною скаргою ЗІНЧЕНКА С. щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 3 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII.....	76

Кафедра цивільного права та процесу факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС ПРОПОЗИЦІЇ до Закону України «Про Національну поліцію» (з питань, що стосуються службово-трудових правовідносин).....	84
Кафедра цивільного права та процесу факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС ПРОПОЗИЦІЇ до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2014 р. № 726» (викладення в новій редакції Типової форми контракту з керівником державного закладу вищої освіти).....	87
Кафедра кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗАУВАЖЕННЯ до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень конвенції про кіберзлочинність та підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю».....	92
Розділ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ.....	95
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ» (24 травня 2019 року).....	95
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ» (30 травня 2019 року).....	98
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «КРИМІНАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ» (31 травня 2019 року).....	101
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ» (4 жовтня 2019 року).....	103
РЕКОМЕНДАЦІЇ науково-практичного семінару «ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ» (25 жовтня 2019 року).....	106
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ» (8 листопада 2019 року).....	108
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ» (15 листопада 2019 року).....	110

ВСТУП

Другий випуск Інформаційного бюлетеня з проблем діяльності підрозділів Національної поліції достеменно відтворює статус науково-практичного видання, оскільки містить міркування науковців-теоретиків стосовно питань, що турбують юристів-практиків. І ці розвідки не тільки розкривають проблемні аспекти процедури реалізації права, а й проєктують варіанти вдосконалення механізмів функціонування правової дійсності.

Матеріали, що надійшли до збірника, визначили його структуру, логічно окресливши динаміку правоохоронної діяльності, потреби нормативного забезпечення юридичної практики та рекомендації щодо вдосконалення її окремих напрямів.

Зокрема, продовжено аналіз тих сфер, реформування яких, передусім, вимагає від України європейське співтовариство. Йдеться про гендерну рівність прав і свобод, правомірність виборчого процесу, забезпечення правопорядку в суспільстві й законності в державі. Зосереджена увага на окремих аспектах протидії злочинності – кримінально-правовій кваліфікації вбивства через необережність та умисного тяжкого тілесного ушкодження; встановленні відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків; примусовому виконанні судових рішень; збереженні безпеки та порядку під час проведення масових заходів тощо.

Окремим розділом об'єднано пропозиції до законопроєктів і чинного законодавства. З огляду на адресну спрямованість видання, запропоновано розгляд питань, що стосуються службово-трудових правовідносин у Національній поліції України, і навіть конституційності певних положень Закону України «Про Національну поліцію»; змодельовано кримінальну відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою;

окреслено шляхи імплементації положень конвенції про кіберзлочинність і підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в нашій державі та інше.

За результатами конструктивних дискусій під час науково-практичних заходів, що проходили на базі Львівського державного університету внутрішніх справ протягом 2019 року, було вироблено низку резолюцій і рекомендацій. Вони містять цікаві ідеї щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів; створення умов для повноцінного функціонування і поступального розвитку сучасних ринкових відносин, формування оптимального конкурентного середовища господарської діяльності; реформування системи кримінальної юстиції у напрямку подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським і світовим співтовариством; правового регулювання приватних відносин; моделювання міждисциплінарного підходу з позицій теорії кримінального процесу і криміналістики у вирішенні проблем діяльності органів досудового розслідування та їх взаємодії з іншими підрозділами. Загалом науковці та практики резюмують першочергову необхідність подолання соціально-економічного підґрунтя злочинності: правового нігілізму, відсутності у суспільстві чіткої ієрархії ціннісних орієнтирів, негативного соціально-психологічного стану, який виник унаслідок тривалих воєнних дій, а також наголошують, що подолання злочинності як негативного суспільного явища вимагає передусім громадських ініціатив, які сприятимуть усуненню основних інституційних проблем та ефективній протидії криміналітету в сучасних умовах.

Розділ 1

ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. П. Андрусак,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,*

В. Я. Марковський,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ЗМІНА РОЛІ Й СТАТУСУ ЖІНОК У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Деформована свідомість – такий спадок отримали українці від перебування у тоталітарному Радянському Союзі. Громадяни СРСР не були захищені необхідними законами від прямого втручання і обмежень із боку держави*. Отож, про формування демократичних громадянських суспільних цінностей не могло і йтися. Від тоталітарного режиму потерпали однаково і чоловіки, і жінки. Однак жінки відчували множинну

* У цьому контексті видається дуже влучним визначення прав людини, запропоноване В. Ковальчуком: «Права людини є тим критерієм, на основі якого визначається легітимність державної влади. Права людини як невідчужувані невід’ємні права є засобом контролю та самообмеження влади; це ті незалежні стандарти, за допомогою яких громадянське суспільство може критикувати діяльність державної влади, її закони та інститути... Державна влада, яка нехтує правами та свободами людини, втрачає легітимність, втім, як і закони чи інші нормативні акти, що вона видала». Див. Ковальчук В. Громадянські права і свободи людини як основний критерій легітимності та конституційності державної влади. Юридичний вісник НУ «ЛП». 2017. № 3. С. 329–337.

дискримінацію ще й за ознакою статі. «За більшовицькою моделлю, жінка мусила працювати повний робочий день, виховувати дітей і водночас доглядати за домогосподарством, опікуватись родичами похилого віку. Її праця, мобілізована державою поза безпосередньою економічною необхідністю, й материнство були піднесені до рангу громадянського обов'язку. Культ матері, який розвився в СРСР за часів Сталіна, мав банальну прагматичну основу – сприяти збільшенню народонаселення» [1].

Сьогодні в Україні поширено викривлене соціальне бачення гендерних ролей людей у громадянському суспільстві, що істотно перешкоджає руху посттоталітарного суспільства до його демократизації на основі принципу правової рівності та недискримінації. «Низьке представництво і незначна участь жінок у політичних процесах і процесах ухвалення рішень є серйозним викликом демократії, оскільки понад 50% громадян де факто усунено від участі у державному управлінні. Відповідно, інтереси цих громадян, у цьому разі – жінок, не враховано під час ухвалення державних рішень. Вочевидь, низка проблем, що нині гостро стоять в Україні, як-то – подолання бідності, бездоглядність дітей, проблеми охорони здоров'я та освіти – не вирішуються ефективно, бо нині перебувають на нижчому щаблі піраміди інтересів чоловіків-політиків» [2].

Заборона дискримінації жінок та принцип гендерної рівності сьогодні є основою як конституційних систем більшості країн світу, так і міжнародної системи захисту прав людини. Ці правила безпосередньо пов'язані з концепцією рівності. Прагнення гарантувати рівноправність своїм громадянам, які здійснюють свої права та основні свободи, є однією з головних цілей будь-якої системи захисту прав людини. Очевидність указаного мало б спонукати українське громадянське суспільство до певних змін у статусі жінки як повноправного громадянина.

Водночас є певний взаємозв'язок між участю жінок у громадянському житті та рівнем розвитку країни. Держави, жінки якої активні у громадянському житті, демонструють

високі показники економічного зростання. Джастін Трюдо, прем'єр-міністр Канади, вважає, що гендерна нерівність є однією з причин бідності. Одним із перших його рішень на посту прем'єр-міністра стало формування гендерно збалансованого кабінету міністрів [3]. Результатом його політичних рішень є призначення Христі Фріланд на пост міністра міжнародної торгівлі Канади, а на пост міністра охорони праці довірено Мері Енн Мігичук. Цікаво те, що обидві є етнічними українками за походженням [4].

Попри принцип рівності трудових прав жінок і чоловіків, який закріплений в ст. 22 КЗпП України, сьогодні, на нашу думку, існують подвійні стандарти сприйняття жінок в укладенні, зміні та припиненні трудового договору [5]. Особливо пряме або непряме обмеження прав за ознакою статі відчувають жінки, які обрали професію поліціантки. Упереджене ставлення до жінок-поліціанток в Україні є і ґрунтується воно на негативно-му стереотипі про неналежну фізичну підготовку жінок, що впливає на мізерну кількість жінок серед співробітників правоохоронних органів. Перший заступник міністра внутрішніх справ Сергій Яровий під час зустрічі в Представництві НАТО в Україні щодо імплементації Резолюції Ради безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека» заявив, що впровадження принципу гендерної рівності в органах системи внутрішніх справ є одним із пріоритетів міністерства (див. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року»).

У Національній поліції України сьогодні працюють 21,8 % жінок [6]. За міжнародними даними, жінки становлять до 15 % співробітників правоохоронних органів. Більшість жінок-поліцейських виконують паперову роботу та не займають керівних посад. Хоча умови вступу до нової поліції практично однакові, є відмінність у перевірці рівня фізичної підготовки – чоловіки виконують комплексну силову вправу, а жінки – згинання та розгинання рук в упорі лежачи. Усі кандидати/ки,

незалежно від статі, мають пройти тестування, медичний огляд, фізичну підготовку, опанувати навички перехвату, затримання правопорушника/ці [7].

Незважаючи на те, що умови вступу до нової поліції практично однакові, дослідниця О. В. Ряшко у статті «Жінка в міліцейському однострої» зазначає, що в ОВС побутує стереотип, що жінка не може займати посаду керівника, оскільки це боляче сприймається співробітниками чоловіками і трактується ними як підрив авторитету і їхньої ролі в колективі [8]. Доволі часто чоловіки-правоохоронці стверджують, що відчувають дискримінацію за ознакою статі, бо жінкам-правоохоронцям надаються додаткові права на службі, пов'язані з природними відмінностями між жіночою та чоловічою статтю. Вказаний стереотип не має нічого спільного із сучасною правовою доктриною розвинутих демократичних держав і є викривленням правової свідомості, тобто своєрідним правовим нігілізмом, пов'язаним ще й із професійною деформацією деяких представників правоохоронних органів.

Дискримінація часто трактується як неоднакове (гірше) ставлення однієї особи до інших осіб, пов'язане із суб'єктивним сприйняттям особи того чи іншого до неї ставлення. Незважаючи на те, що ставлення особи може бути помилковим із моральної і суспільної позицій, воно не завжди заборонене державним законом. Несправедливе чи необґрунтоване – це таке ставлення, яке порушує принцип справедливості, котрий передбачає, що подібні випадки розглядатимуться однаково, а неподібні – по-різному. Оскільки диференційоване ставлення вимагає раціональної та обґрунтованої підстави – законної мети [9].

Треба уточнити щодо термінів: **дискримінація за ознакою статі** – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі

обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [9].

Відтак **не вважаються дискримінацією** дії, які не обмежують права та свободи інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг особам та/або групам осіб за їх певними ознаками, стосовно яких застосовуються позитивні дії, а саме:

- спеціальний захист із боку держави окремих категорій осіб, які потребують такого захисту;
- здійснення заходів, спрямованих на збереження ідентичності окремих груп осіб, якщо такі заходи є необхідними;
- надання пільг і компенсацій окремим категоріям осіб у випадках, передбачених законом;
- установлення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян;
- особливі вимоги, передбачені законом, щодо реалізації окремих прав осіб (див. частину третю ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні») [10].

У цьому випадку слід також апелювати до національного законодавства, зокрема, до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у ст. 6 якого роз'яснюється, що не вважається дискримінацією за ознакою статі спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів і грудного вигодовування дитини, а також особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я [11].

Отже, позитивні дії, які трактуються як спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України, є засобом зниження негативних наслідків фактичної нерівності. Вказане очевидно з порівняльного аналізу ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 [11] та ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 [10].

На інформаційному сайті Української Гельсінської спілки з прав людини розміщене дослідження про права жінок-правоохоронців і політики гендерної рівності через призму досвіду інших країн. У ньому зазначається, що в Україні ідею створення цілісної концепції правового регулювання діяльності жінок-працівників органів внутрішніх справ також підтримують чимало фахівців, які вказують на чисельні недоліки чинної нормативної бази, котра є наслідком невдалих компромісів, непродуманих рішень і помилок законодавця. Прикладом такого нерівного ставлення є ситуація, коли до 1999 року збереженню офіційної гендерної диспропорції сприяли правила вступу до навчальних закладів системи МВС, що обмежували кількість дівчат, які приймалися до навчання, в межах 5–10% від загальної кількості щорічного набору курсантів [12]. Саме це і є прикладом реальної дискримінації забороненої сьогодні як національним так міжнародним законодавством.

Відчуваючи тиск стереотипів, жінки-поліціантки створили Українську асоціацію представниць правоохоронних органів (УАППО). Ціллю цієї громадської організації є впровадження гендерної рівності та надання рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у правоохоронних органах, створення сприятливого середовища для всіх правоохоронців. У своїй діяльності Асоціація визначила чотири стратегічні напрями:

- створення сприятливого середовища для жінок і чоловіків у правоохоронних органах;
- лідерство та професійний розвиток, кар'єрне зростання жінок у правоохоронних органах;
- наставництво для жінок у правоохоронних органах;
- організаційний розвиток Асоціації.

Як зазначається на офіційній інтернет-сторінці Асоціації, метою їхньої діяльності є посилення голосу жінок-представниць правоохоронних органів, сприяння зростанню їхнього авторитету й довіри до них [13].

Отже, вивчення умов праці жінок-поліціанток, увага експертів до складання силових та швидкісних фізичних тестів з урахуванням специфіки жіночої анатомії, визнання проблеми

використання прийомів самозахисту у реальній протидії злочинцям, дослідження поліцейського обладнання на практичну можливість його використання жінками, ведення обліку Національною поліцією України та надання статистичних даних щодо кількості жінок і чоловіків на різних посадах чи згідно зі штатними званнями – усі ці заходи мають сприяти зміні ролі й статусу жінки у правоохоронних органах. Такі прості заходи є кроками до забезпечення гендерної рівності в правоохоронних органах. Це ті обов'язкові складові, що мають урахуватися в процесі реформування Національної поліції України, а одним із напрямів такого реформування є досягнення гендерного балансу у лавах правоохоронних органів України. Результатом стане не просто рівна кількість жінок і чоловіків у поліції (чи іншому правоохоронному органі), але гуманізація усієї сфери поліцейської діяльності правоохоронних органів держави унаслідок запровадження гендерної рівності. Саме це і має стати одним із найважливіших досягнень запровадження принципу рівного ставлення (гендерної рівності) до чоловіків і жінок у поліції чи іншому правоохоронному органі.

1. Пагіря О. Гендер по-радянськи: навантаження жінки в СРСР звучувало коло обов'язків чоловіка. *Тиждень*. UA. URL: <https://tyzhden.ua/History/44370> (дата звернення: 28.01.2020).

2. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні : стратегії впливу. Український жіночий фонд, ОБСЄ/БДІПЛ. Київ, 2011. 39 с.

3. Трюдо Джастін. Бідність – це результат сексизму. URL: <https://womo.ua/dzhastin-tryudo-bednost-eto-rezultat-seksizma/> (дата звернення: 28.01.2020).

4. Дві українки стали міністрами нового канадського уряду. URL: <https://womo.ua/dve-ukrainki-stali-ministrami-novogo-kanadskogo-pravitelstva/> (дата звернення: 28.01.2020).

5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 28.01.2020).

6. В Національній поліції на сьогодні працюють майже 22% жінок, – МВС. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/2240561-v-natspolitsiji-na-sogodni-pratsyuyut-mayje-22-jinok-mvs.html> (дата звернення: 28.01.2020).

7. Порядок проведення конкурсу в Національну поліцію України. Національна поліція України : офіційний сайт. URL: <https://nabir.np.gov.ua/index.php?r=site%2Fcondition> (дата звернення: 28.01.2020).

8. Ряшко О. В. Жінка в міліцейському однострої. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія юридична*. 2008. № 3. С. 1–7.

9. Онишко О. Б. Запобігання дискримінації в правоохоронній діяльності. Застосування принципу недискримінації у забезпеченні прав людини. *Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності* : навчальний посібник / за заг. ред. Забзалюка Д. Є. і Тополевського Р. Б. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 320 с.

10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 02.02.2020)

11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 02.02.2020).

12. Права жінок-правоохоронців та політика гендерної рівності : досвід інших країн у вітчизняному контексті. Офіційний сайт Української Гельсінської спілки з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/prava-zhinok-pravoohorontsiv-ta-polityka-hendernoji-rivnosti-dosvid-inshyh-krajin-u-vitchyznyanomu-konteksti/> (дата звернення: 02.02.2020).

13. Українська асоціація представниць правоохоронних органів : офіційний сайт МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/21380_Ukrainska_asociaciya_predstavnic_pravoohoronnih_organiv_Poodinci_mi_silni_razom_mi_mogutni.htm (дата звернення: 28.01.2020).

Н. М. Грабар,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету ЛьвДУВС*

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІВ І ОСІБ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

Реформування органів внутрішніх справ і трансформація міліції в поліцію стало поштовхом до виникнення змін у взаємодії між поліцією та різними ланками органів державної влади. І не лише. Зокрема, з метою забезпечення охорони прав і свобод налагоджується тісна співпраця із державними та приватними виконавцями з питань примусового виконання судових і рішень інших органів (посадових осіб), що виражається у сукупності дій визначених органів і осіб, спрямованих на примусове виконання рішень і виконаних на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України.

Через уведення в українське законодавство нового інституту приватних виконавців особлива увага приділяється їхній безпосередній взаємодії із поліцією.

Із прийняттям Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 1403-VIII від 02 червня 2016 року, для ефективного виконання своїх службових обов'язків у державних і приватних виконавців гостро виникла необхідність у більш тісній співпраці із Національною поліцією України.

Актуальність указаної взаємодії обумовлена тим, що примусове виконання рішень є тривалим, іноді заплутаним і складним процесом. Уся відповідальність, звичайно, покладається на виконавців, котрі зобов'язані налагоджувати співпрацю з поліцією з метою проведення ефективного примусового виконання рішень у порядку, визначеному законом.

Механізм взаємодії Національної поліції України в особі поліцейських та органів державної виконавчої служби в особах приватних і державних виконавців такий: працівники поліції залучаються до проведення виконавчих дій за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу цього територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій.

В Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженій наказом Міністерства юстиції України № 512/5 від 02 квітня 2012 року, визначено порядок взаємодії поліцейських із державними, приватними виконавцями у реалізації виконавчих дій. Так, поліцейські залучаються державними, приватними виконавцями для забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних, приватних виконавців, фізичних осіб, що виникли за реалізації виконавчих дій у випадках:

- 1) примусового проникнення виконавця до житла чи іншого володіння фізичної особи;
- 2) виконання постанови державного, приватного виконавця про розшук транспортного засобу боржника;
- 3) примусового виселення боржника;
- 4) примусового вселення стягувача;
- 5) усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом).

Постанова державного, приватного виконавця про залучення поліцейських не пізніше ніж за три дні до запланованого часу проведення виконавчих дій надсилається керівнику органу або підрозділу поліції за місцем проведення виконавчої дії.

За виникнення потреби у негайному залученні поліцейських у зв'язку із загрозою життю і здоров'ю державного, приватного виконавця, фізичних осіб під час проведення виконавчої дії, таке залучення здійснюється шляхом звернення до чергової частини органу (підрозділу) поліції.

Відповідно до ч. 1 п. 27 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 02 липня 2015 року, до повноважень поліцейського стосовно виконавчого провадження та в процесі вчинення виконавчих дій державними чи приватними виконавцями входить ужиття таких заходів:

- 1) забезпечення публічної безпеки й порядку під час примусового виконання судових і рішень інших органів (посадових осіб);

- 2) привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України;

- 3) вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій;

- 4) привід у виконавчому провадженні;

- 5) розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Окрім цього, законодавством передбачено значну кількість інших випадків залучення працівника поліції для проведення виконавчих дій державними та приватними виконавцями.

Так, у ч. 3 п. 4 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII від 02 червня 2016 року зазначено, що виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право за наявності вмотивованого рішення суду про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи безперешкодно входити на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень боржника-фізичної особи, особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, проводити в них огляд, за потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати

вати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення. Примусове проникнення на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень у зв'язку з примусовим виконанням рішення суду про виселення боржника та вселення стягувача і рішення про усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом) здійснюється винятково на підставі такого рішення суду.

Водночас, у ч. 3 ст. 5 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 1403-VIII від 02 червня 2016 року вказано, що опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства стосовно них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв'язку з примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем тягнуть за собою відповідальність, установлену законом. Така сама відповідальність настає у разі вчинення цих правопорушень стосовно особи після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця та стосовно їхніх близьких родичів у зв'язку з примусовим виконанням нею рішень у минулому.

Ще одним кроком у визначенні механізму взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України з державними, приватними виконавцями у проведенні виконавчих дій щодо примусового виконання судових і рішень інших органів стало прийняття Наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України № 64/261/5 від 30 січня 2018 року Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

У контексті того, що потреби сьогодення вимагають ретельної співпраці національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових і рішень

інших органів, на працівників поліції покладено виконання великої кількості обов'язків. Відтак ефективність їх виконання залежить від вдалої організації роботи та ефективної взаємодії працівників поліції із державними та приватними виконавцями.

Отже, у процесі взаємодії поліції та виконавців надзвичайно актуальне питання щодо спрямування своєї діяльності на забезпечення прав і свобод людини під час примусового виконання, розроблення різних тактик взаємодії з урахуванням суспільних вимог і практики Європейського Союзу. Саме тому у процесі взаємодії пріоритетними мають стати довіра, єдність, взаємовиручка та взаємодопомога.

Сьогодні Україна законодавчо ще не повністю готова до того, щоб за реалізації виконавчих дій державними чи приватними виконавцями постійно залучалися працівники поліції. Поки що співпраця між поліцією і державними органами виконавчої служби та приватними виконавцями відбувається лише за необхідності, а в решті випадків виконавці самотужки намагаються впоратись із проблемами, що виникають у процесі виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Окрім того, досі проблемне фінансування такого виду діяльності поліції.

Важливою ознакою у визначенні ролі поліцейського у виконавчому провадженні є наявність владних повноважень. Аргументом на користь необхідності постійного залучення працівників поліції у виконання рішень суду та рішень інших органів і посадових осіб можна вказати те, що:

по-перше, постійно здійснюватиметься забезпечення фізичної безпеки державних і приватних виконавців від посягань на їхнє життя та здоров'я з боку сторін виконавчого провадження;

по-друге, завжди гарантуватиметься відсутність тиску і втручання у діяльність державних і приватних виконавців із боку сторін виконавчого провадження;

по-третє, зберігатиметься процесуальна незалежність державних і приватних виконавців;

по-четверте, невідкладно вживатимуться усі необхідні заходи для виконання державними та приватними виконавцями своїх професійних обов'язків.

Ураховуючи системність, сукупність великої кількості нормативно-правових актів, які регулюють процедуру примусового виконання рішень суду та рішень інших органів і посадових осіб і складність процедури примусового виконання, результативність, беззаперечно, залежить від тісної взаємодії поліції та державних і приватних виконавців. Гармонійна взаємодія органів примусового виконання рішень і Національної поліції України є запорукою швидкого та ефективного примусового виконання рішень.

Отже, підсумовуючи, зауважу, що дослідження основних векторів взаємодії виконавців і працівників поліції дає змогу стверджувати, що законодавством в Україні достатньою мірою передбачено належне нормативно-правове регулювання такої взаємодії. Звісно, суспільство розвивається. Такий процес безупинний. Тому це спонукає до постійних змін і вдосконалення законодавства.

М. В. Ковалів,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету ЛьвДУВС,*

С. С. Єсімов,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету ЛьвДУВС*

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Кодекс України про адміністративні правопорушення є основним нормативно-правовим актом у сфері публічної регламентації нелегального обігу наркотиків. Ефективність протидії правопорушенням як негативному явищу, соціального або юридичного антиподу належної поведінки, можлива лише в тому випадку, якщо чітко встановлені фактори правомірної та протиправної поведінки. Дотепер законодавцем не сформульовано поняття адміністративної відповідальності в сфері незаконного обігу наркотиків. Однак визначення сутнісних ознак зазначеної категорії дозволило б повною мірою розкрити зміст юридичної природи даного явища. Проблемам адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин присвятили роботи науковці: К. К. Афанасьєв, О. К. Волох, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, О. М. Джужа, Н. І. Золотарьова, Т. П. Мінка, В. К. Колпаков, В. Я. Марчак, Д. Й. Никифорчук, О. І. Остапенко, С. Д. Подлінев, С. І. Саєнко, О. М. Стрільців, М. С. Хруппа та інші.

З питань адміністративної відповідальності в теорії адміністративного права і процесу є багато наукових напрацювань, зокрема, учених Є. В. Додіна, Ю. П. Битяка, О. В. Кузьменко,

Л. В. Сороки і інших. Необхідність удосконалення адміністративно-правових засобів і методів протидії незаконному обігу наркотиків визначає актуальність дослідження.

Мета статті – дослідження поняття та сутності адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків.

1. Сутність адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків

Особливості адміністративної відповідальності у сфері незаконного обігу наркотиків обумовлені рядом факторів, одним з яких слід розглядати категорію «здоров'я населення».

Право на охорону здоров'я громадян відображено в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а механізм забезпечення можна простежити практично у всіх нормах галузевого законодавства, зокрема щодо припинення протиправних діянь, які посягають на здоров'я населення, передбачених нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1; 2].

Крім категорії «здоров'я населення», як об'єкт протиправного посягання слід розглядати поняття «суспільна мораль». Закон України «Про захист суспільної моралі» визначає суспільну мораль як систему етичних норм, правил поведінки, що сформувалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість [3]. Нині питання про розуміння «суспільної моралі» неоднозначне, вчені висловлюють різні погляди про соціальний та економіко-правовий зміст цієї дефініції. Охорона суспільної моралі – це комплексний інститут, що охоплює численні соціальні, правові, економічні, організаційні та інші атрибути, їх забезпечення є невід'ємне та першочергове завдання виконавчої влади.

Об'єктами протиправних посягань у сфері незаконного обігу наркотиків виступають такі поняття, як «громадський порядок» і «громадська безпека», та деякі інші, побічно пов'язані з ними. Для цілей кваліфікації правопорушення необ-

хідно встановити факт уживання наркотичних засобів або психотропних речовин. В. Е. Нечаєв зазначає, що в адміністративно-правових дослідженнях відсутні уніфіковані підходи до визначення категорій «громадський порядок» і «громадська безпека» [4, с. 17].

Головна відмінність між зазначеними категоріями в тому, що порушення громадського порядку не можна розглядати основним чинником протиправних посягань на життєво важливі суспільні та державні інститути суспільства. Згідно з іншою точкою зору, «громадський порядок» і «громадська безпека» розглядаються з позиції співвідношення як цілого і приватного. Про недоліки подібних суджень свідчить те, що досліджувані категорії слід розглядати як самостійні об'єкти правового захисту, що, зокрема, підтверджує найменування глави 14 КУпАП.

Чинний Закон України «Про національну безпеку України» фіксує лише окремі види безпеки, зокрема громадську, не встановлюючи відповідних дефініцій [5]. Поняття громадської безпеки в науковій доктрині визначається як юридична категорія, яка використовується як універсальний об'єкт, що підлягає правовій охороні від протиправних посягань, біологічних, техногенних і інших суспільно небезпечних чинників.

Про особливу публічно-правової сутності правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків свідчить предмет протиправного посягання, в якості якого слід розглядати наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори та аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин, інструменти, обладнання, які використовуються для виробництва та виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин, нові потенційно небезпечні психоактивні речовини і одурманюючі речовини. Перелічені дефініції, встановлені міжнародними актами, ратифікованими Україною, не викликають особливої дискусії в адміністративно-правових дослідженнях.

Водночас законодавча регламентація категорії «наркотичні засоби» має істотні недоліки. Так, дефініція «наркотичні засоби» сформульована надмірно узагальнюючи та стисло,

особливо в сучасних політико-правових реаліях, коли дедалі більше зростає негативний чинник обігу, нових видів наркотиків, до яких слід відносити речовини напівсинтетичного походження.

Наркотичні засоби, з позиції правової формалізації, охоплюють:

- речовини синтетичного (синтезованого) походження, тобто вироблені за допомогою хімічних реакцій різних речовин, жодна з яких не входить до наркотичних. Суттєвою ознакою можна вважати відсутність природних аналогів, унаслідок чого такі препарати продукуються не з рослинної сировини;

- речовини природного (рослинного) походження, одержувані шляхом простих механічних операцій з дикорослими або спеціально культивованими рослинами, що містять наркотичні засоби (мак, коноплі);

- речовини напівсинтетичного походження, вироблені в результаті змін хімічної структури відомого наркотику, істотно не відрізняються від вихідного наркотичного засобу;

- препарати, що становлять поєднання будь-якої з речовин незалежно від фізичного стану.

Дефініція «наркотичні засоби» повинна охоплювати речовини напівсинтетичного походження, в іншому випадку протидію незаконному обігу наркотиків буде істотно ускладнено. Речовини напівсинтетичного походження мають високий наркогенний потенціал і за впливом не відрізняються від наркотиків синтетичного походження. До Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів вносяться постійні корективи, зумовлені включенням наркотиків «нового виду», що мають напівсинтетичну основу. У 2018 році Перелік був доповнений 74 видами наркотичних засобів і психотропними речовинами [6].

Є правова потреба законодавчої регламентації напівсинтетичних речовин, які можуть бути визнані наркотичними. Точне законодавче регулювання категорії «наркотичні засоби» має принципову важливість і сприятиме єдності правозастосовної та судової практики. Тобто додаток дефініції «наркотичні

засоби» безпосередньо позначиться на ефективності превентивної та правоохоронної діяльності щодо припинення торгівлі наркотиками.

У зв'язку з цим було б доцільно внести належні зміни до законодавства, найперше – в базовий Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», виклавши частину 13 статті 1 Закону у такій редакції: наркотичні засоби – речовини синтетичного, напівсинтетичного або природного походження, препарати, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів, що підлягають контролю в Україні, відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, зокрема Єдиної Конвенції про наркотичні засоби 1961 року [7].

Позитивний досвід міжнародної практики нормативно-правового регулювання простежується в дефініції «обіг наркотичних засобів і психотропних речовин», формально передбачає розмежування на законний і протиправний. Останнім визнається обіг перелічених засобів і речовин, який здійснюється в порушення законодавства України.

Залежно від установлених заходів контролю з боку держави розрізняються чотири групи списків заборонених засобів (і речовин). У переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів до Таблиці IV Списку № I включені наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, обіг яких допускається в наукових і навчальних цілях, у експертній та оперативно-розшуковій діяльності.

Списки Таблиці III містять переліки наркотичних засобів і психотропних речовин, обіг яких допускається в медичних цілях, а також у ветеринарії, в наукових і навчальних цілях, у експертній та оперативно-розшуковій діяльності. Базовий закон установлює загальні та спеціальні заходи контролю за обігом прекурсорів. Правовий режим обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів має особливості, зумовлені номером Таблиці та списку, до якого вони віднесені.

Категорія обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів налічує 15 елементів (частина 14 статті 1

названого Закону охоплює 14): розробку, виробництво, виготовлення, переробку, зберігання, перевезення, пересилання, відпустку, реалізацію, розподіл, придбання, використання, ввезення на територію України та вивезення з території України, знищення наркотичних засобів і психотропних речовин.

Законодавче визначення мають тільки 6 категорій: виробництво, виготовлення, переробка, розподіл, ввезення та вивезення. Визначення інших елементів можна віднайти, наприклад, у коментарях до Кримінального кодексу України. Досі в адміністративно-правових дослідженнях не здійснювалися спроби наукового тлумачення категорії «обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», зазначене поняття є неелементарним і різнохарактерним.

Дефініцію «обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» слід розглядати по-новому, відповідно до правомочності володіння, користування та розпорядження наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами, що обумовлені супідрядністю учасників майнових відносин. Суспільні відносини у сфері обігу наркотиків належать до публічних майнових відносин, до яких не застосовуються правила Цивільного кодексу України.

Поза межами правової регламентації залишаються суспільні відносини, зумовлені переробкою, зберіганням, перевезенням, пересиланням, відпуском, реалізацією, розподілом, придбанням, ввезенням на територію України, вивезенням із території України, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин. Очевидно, що законодавець має на увазі всі види обігу наркотичних засобів, а не тільки їх виробництво і використання. У такому випадку необхідно зважати на особливості використовуваного в правозастосовній практиці цивільного тлумачення поняття «обіг майнових об'єктів». За відомостями державних судово-медичних експертних установ, діагностовано випадки смертельного отруєння наркотиками, з яких найбільш поширені отруєння, спричинені «не уточненими наркотиками».

Не додає визначеності досліджуваній проблематиці відсутність легального поняття «інструменти та обладнання,

що використовуються для виробництва та виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин», попри те, що законодавцем закріплений їх перелік.

До сих пір не отримав визначення на законодавчому рівні термін «одурманюючі речовини». Загальновідомо, що слово «narkotikos» із грецької означає «приводить у заціпеніння, одурманюючий». Саме поняття «одурманюючі речовини» спочатку використовувалося досить широко для позначення наркотиків, алкоголю та тютюну. Критерії щодо одурманюючих речовин можуть бути такі: наявність даних, що надходять від експертних, судово-слідчих, медичних і правоохоронних органів про факти використання конкретного засобу для отримання одурманюючого ефекту, зокрема, змінює психіку та поведінку; фармакологічна оцінка дії конкретного засобу; токсикологічна оцінка відповідних засобів; засіб не використовується для широкого повсякденного споживання населенням; засіб не входить до Переліку наркотичних засобів і психотропних речовин.

Слід констатувати, що, незважаючи на встановлені критерії визначення «одурманюючих речовин», відсутнє легальне визначення цієї категорії, використовуваної законодавцем. У науці висловлюються різні думки щодо аналізованої дефініції. Одна група вчених пропонує розуміти під одурманюючими речовинами конкретний перелік. Є прихильники широкого трактування поняття «одурманюючі речовини».

2. Адміністративна відповідальність у сфері незаконного обігу наркотиків у контексті сучасного законодавства

Адміністративна відповідальність у сфері незаконного обігу наркотиків реалізується за допомогою владних повноважень із боку певних суб'єктів публічної юрисдикції, уповноважених розглядати справи про правопорушення.

Адміністративній відповідальності у сфері незаконного обігу наркотиків притаманна загальна ознака – державний примус, під яким слід розуміти діяльність спеціальних суб'єктів за розпорядженням засобами та силами вимушеного впливу.

Необхідність спеціальних знань у визначенні виду наркотичного засобу або психотропної речовини, прекурсорів, розмірів, назв, установлення належності рослин до культур, що містить наркотичні засоби, обумовлює особливості, пов'язані з порядком реалізації адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків.

Наявність спеціальних знань і спрямування вилученої речовини на дослідження вимагають значних витрат часу та проведення адміністративного розслідування. Для кваліфікації діяння, пов'язаного з наркотиками, необхідно отримати висновок спеціаліста про ідентифікацію вилученої речовини як наркотичної або психотропної. З огляду на масштаби поширення нових видів наркотиків, часто треба проводити комплексне експертне дослідження речовин із залученням експертів-хіміків і лікарів-токсикологів, якими тільки після встановлення хімічної формули може бути зроблений висновок про психоактивність зазначених речовин. Такі дослідження займають у експертів тривалий час.

Порушення адміністративно-правових норм у сфері незаконного обігу наркотиків тягне за собою застосування 5 з 11 установлених у КУпАП покарань. Серед них: штраф, конфіскація знаряддя вчинення або предмета правопорушення, позбавлення спеціального права, наданого фізичній особі, адміністративні арешт, видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства.

Поширений вид покарання, який застосовується до правопорушників, – це адміністративний штраф. Стосовно правопорушень законодавець використовує тільки один критерій обчислення розміру адміністративного штрафу у фіксованій грошовій сумі, встановленій КУпАП.

Характерно, що у ст. 21 КУпАП передбачені особливі публічні процедури звільнення від адміністративної відповідальності. Зокрема, КУпАП містить механізм звільнення від адміністративної відповідальності, якщо особа, що добровільно здала наркотичні засоби або психотропні речовини, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготовила, придбала,

зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту, звільняється від адміністративної відповідальності за дії, передбачені статтею 44 КУпАП.

Основою для введення подібних правових конструкцій в КУпАП слугували проголошені в Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затвердженій постановою Кабінету міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р, завдання зі створення системи соціальної реабілітації та ресоціалізації громадян, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів і психотропних речовин.

У більшості випадків притягнення особи до адміністративної відповідальності за правопорушення не призводить до виключення з наркозалежних осіб, із великим ступенем ймовірності такі особи повторно здійснюють однорідні проступки. У зв'язку з цим особливого значення набувають соціальні гарантії допомоги споживачам наркотиків.

На думку деяких учених, виділення грошей на реабілітацію наркоманів не відповідає нинішнім реаліям протидії правопорушенням, зокрема превентивній діяльності.

На нашу думку, існує нагальна потреба в організації системи соціальної реабілітації та ресоціалізації осіб, які страждають не тільки на наркоманію, а й алкоголізм та інші форми залежності, зі збільшенням відповідного фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

На основі розглянутих методів протидії незаконному обігу наркотиків, профілактичної діяльності у сфері наркотичної залежності можна запропонувати таку дефініцію: адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері обігу наркотиків – це особливий різновид деліктних відносин, в основі яких – застосування суб'єктами юрисдикційної діяльності заходів фізичного та морального примусу до правопорушників фізичних осіб, у зв'язку з учиненням правопорушень у сфері обігу наркотиків, передбачених КУпАП.

В адміністративно-правовій науці дискусійна проблема визначення кількісних підстав адміністративної відповідальності.

Більшість учених сходяться на думці, що існують лише дві підстави, – закон і правопорушення. В. Б. Авер'янов, О. І. Остапенко обстоюють дуалізм адміністративної відповідальності, що охоплює такі правові атрибути, як закон, що ототожнюється з правовою підставою, і правопорушення, тобто адміністративний проступок, як фактична передумова, що активізує структуру адміністративної відповідальності [8, с. 430; 9, с. 17].

Однак, є інші точки зору. Д. М. Лук'янець вирізняє процесуальні передумови, під якими розуміє акт компетентного органу про накладення конкретного стягнення за адміністративне правопорушення [10, с. 7]. На думку Д. М. Лук'янца, для настання реальної відповідальності необхідна наявність перших двох підстав – норми та діяння, оскільки юридичні передумови мали певну послідовність. Тоді уповноважений суб'єкт має право визначити санкцію за правопорушення.

Особливі ознаки адміністративної відповідальності в сфері незаконного обігу наркотиків опосередковуються фактичними передумовами, адміністративним правопорушенням. Згідно з КУпАП, правопорушення, зокрема наркотичної спрямованості, характеризують протиправність, винність і караність. Протиправність означає, що особа вчиняє діяння, яке заборонено нормою права. Тобто характерною особливістю розглянутої преюдиціальної ознаки правопорушення виступає порушення адміністративного законодавства в сфері незаконного обігу наркотиків. З урахуванням норм КУпАП, адміністративна відповідальність за правопорушення встановлюється тільки КУпАП.

Для кваліфікації протиправного діяння визначальне значення має встановлення форми вини у вигляді умислу або необережності. КУпАП визнає достатнім для констатації провини у вигляді наміру вчинення адміністративного проступку, незалежно від того, які настали наслідки. Для визначення винності особи необхідне усвідомлення факту протиправності вчиненого діяння. Караність, своєю чергою, – це негативна державна оцінка діяння як небезпечного, проти-

правного та винного. Караними можуть уважатися дії або бездіяльність, заборонені державою під страхом настання наслідків, передбачених відповідними правовими санкціями.

У національному законодавстві в деяких випадках наявна протиправність, але немає караності, тобто ознака суспільної небезпеки не завжди з нею корелюється.

Спірним в адміністративній науці визнається питання виділення такої ознаки адміністративного правопорушення, як «суспільна шкідливість» або «суспільна небезпека». Одна група вчених вважає, що суспільна небезпека характеризує ознаку злочину, а адміністративне правопорушення визначається як «суспільно шкідливе». Такий висновок можна зробити через пряме трактування вченими частини 1 статті 48 Кримінального кодексу України, відповідно до якої неможлива кваліфікація протиправної дії, хоча і передбаченої Кримінальним кодексом України, котра через малозначність не становить суспільної небезпеки. Інші вчені вважають, що «суспільна небезпека» слугує однією з властивостей адміністративного правопорушення, тобто матеріальним ознакою проступку.

Ще інші дослідники висловлюються на користь того, що всі адміністративні правопорушення та злочини суспільно небезпечні, відповідно, публічні дії розрізняються лише за ступенем шкідливості. У будь-якому випадку, законодавець, устано-влюючи вид відповідальності громадян, керується критерієм «суспільної небезпеки». Суспільна небезпека – соціально-правова категорія, що відображає криміналізацію відповідного діяння.

Для деяких видів правопорушень суспільна небезпека не настільки очевидна і навіть видається незначною порівняно із суспільною небезпекою злочинів. Шкідливі наслідки адміністративного проступку дають змогу вирізнити суспільну небезпеку як ознаку, що характеризує діяння. У КУпАП висвітлено лише шкідливі наслідки. Вважаємо, що всім адміністративним правопорушенням властива суспільна небезпека, що відрізняє їх від злочинів лише ступенем шкідливості.

Установлення кваліфікуючих ознак поняття адміністративного правопорушення в сфері незаконного обігу наркотич-

них засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів було предметом численних адміністративно-правових досліджень.

З уваги на дослідження Г. В. Грянки, адміністративне правопорушення, що розглядається, – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (бездіяльність) фізичної особи, що посягає на суспільні відносини в галузі охорони здоров'я та громадської моральності, правопорядку та громадської безпеки та виражається в порушенні встановленого державою режиму обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, за яке законодавством встановлена адміністративна відповідальність [11].

Схоже за суттю визначення запропоновано Г. В. Шевчук: адміністративним правопорушенням у сфері обігу наркотиків є винне вчинене фізичною особою суспільно небезпечне діяння (бездіяльність), що посягає на суспільні відносини в галузі охорони здоров'я та благополуччя населення, суспільну мораль, правопорядок і громадську безпеку, що виразилося в порушенні встановленого державою режиму обігу наркотичних засобів, за яке КУпАП установлена адміністративна відповідальність. Водночас автор зазначає, що для об'єктивної сторони вказаної категорії правопорушень не характерні такі ознаки, як шкідливі наслідки правопорушення та причинний зв'язок між діянням і шкідливими наслідками правопорушення [12, с. 8].

Однак наведені дефініції визнаються достовірними лише частково. Правопорушення має кілька диференціальних атрибутів, що дають змогу відмежувати його від інших видів адміністративних проступків.

По-перше, запропоновані авторами категорії «режим обігу наркотичних засобів» і «режим обігу наркотичних засобів та психотропних речовин» не охоплюють усіх предметів протиправного посягання, таких як: прекурсори та аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин, інструменти та обладнання, що використовуються для виробництва та виготовлення, нові потенційно небезпечні психоактивні і одурманюючі речовини. По-друге, об'єктами посягання у цій сфері можуть виступати поряд із розглянутими вище суспільними

відносинами також відносини, що виникають в інших галузях життєдіяльності [13, с. 64]. По-третє, протиправність як невід'ємна ознака правопорушення виражена в порушенні законодавства.

Очевидно, що правопорушення у сфері, що розглядається, вирізняє високий ступінь суспільної небезпеки, обумовлений специфікою охоронюваних суспільних відносин, предметом посягання, особливо ступенем шкідливості правових наслідків.

Ситуація, пов'язана з нелегальним обігом наркотиків, характеризується зростанням споживання та збуту наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. У зазначених умовах особливо значущі превентивні чинники, спрямовані на зменшення впливу на поширення наркоманії, насамперед правові, соціально-економічні, політичні й інші, що сприяють зменшенню кількості наркозалежних осіб. Одним із зазначених чинників є адміністративна відповідальність у сфері обігу наркотиків – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (бездіяльність) фізичної або юридичної особи, що посягає на суспільні відносини в галузі охорони здоров'я та громадської моральності, порядку та безпеки, виражене в порушенні встановленого режиму володіння, користування та розпорядження наркотичними засобами та психотропними речовинами, прекурсорами і аналогами, інструментами і обладнанням, використовуваними для виробництва та виготовлення, новими потенційно небезпечними психоактивними і одурманюючими речовинами.

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

3. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

4. Нечаєв В. Е. Характеристика надання публічних послуг підрозділами Національної поліції України. *Journal «ScienceRise : Juridical Science»*. 2018. № 2 (40). С. 16–20.

5. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

6. Про внесення змін до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2018 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2018-%D0%BF#n2> (дата звернення 18.03.2019).

7. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 60.

8. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. У двох т. Т. 1. Загальна частина. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

9. Адміністративне судочинство : підручник; за заг. ред. Т. О. Коломоець. Запоріжжя : Істина, 2009. 344 с

10. Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2007. 35 с.

11. Грянка Г. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 24. С. 163–170.

12. Шевчук Г. В. Адміністративно-правова протидія міліцією незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 20 с.

13. Барабаш О. Поняття та види делінквентної поведінки людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2017. № 865. С. 62–66.

В. В. Луцик,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін ЛьвДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВИБОРЧИХ ЗЛОЧИНІВ (частина друга)

КК України містить низку виборчих злочинів, однак, ураховуючи їх низьку поширеність у практиці та епізодичність учинення, у слідчих немає розробленої ефективної методики їх розслідування та кваліфікації.

Метою цього матеріалу є аналіз наявних виборчих злочинів, алгоритму дій слідчого на початковому етапі їх розслідування та особливостей збирання доказів у цій категорії справ.

Незаконне використання виборчого бюлетеня, голосування виборцем більше ніж один раз (ст. 158-1 КК України)

Види порушень
Надання або отримання виборчого бюлетеня особою, яка не має права його надавати чи отримувати
Викрадення чи приховування виборчого бюлетеня
Надання виборцю заповненого виборчого бюлетеня
Голосування виборцем більше ніж один раз

Об'єктивна сторона полягає у:

- наданні або отриманні виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі особою, яка не має права його надавати чи отримувати;
- викраденні чи приховуванні виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі;
- наданні виборцю заповненого виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі;
- голосуванні виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз.

До діянь, визначених статтею 158-1 КК, уходять також вкидання «пачки» бюлетенів до виборчої скриньки, видача виборцю більше ніж одного виборчого бюлетеня.

Під **наданням бюлетеня особою, яка не має права його надавати**, слід розуміти передачу іншій особі виборчого бюлетеня, вчинену особою, що не є членом дільничної виборчої комісії, уповноваженим видавати бюлетені виборцям у приміщенні для голосування або організовувати голосування за місцем перебування виборців. Не має значення, як розпорядилась бюлетенем особа, якій його було надано.

Під **отриманням бюлетеня особою, яка не має права його отримувати**, слід розуміти отримання бланку бюлетеня особою, яка не мала правових підстав для цього, оскільки: не має права голосу; не включена до списку виборців на відповідній виборчій дільниці; включена до такого списку безпідставно; вже реалізувала своє право голосу на відповідних виборах; отримує бюлетень від особи, яка завідомо для винного не мала права надавати його. Не має значення, як особа, що отримала бюлетень, розпорядилася ним.

Як приклад незаконного використання виборчого бюлетеня можна навести таку ситуацію. Підозрюваний прибув до приміщення виборчої дільниці. Не маючи права отримувати виборчий бюлетень та голосувати на виборчій дільниці, оскільки не є членом відповідної територіальної громади та не проживає в межах відповідного територіального округу, він

пред'явив члену виборчої комісії паспорт на своє ім'я із зазначеною в ньому реєстрацією за місцем проживання в м. Красноармійськ.

Після цього отримав виборчі бюлетені та виконав за іншу особу підроблений підпис в їх отриманні в списках виборців і на контрольних талонах.

Отримавши виборчі бюлетені, він проголосував замість іншого виборця, вкинув бюлетені в скриньку для голосування та покинув приміщення дільниці.

Приклад винесення бюлетенів. *Підозрюваний, узявши із собою два чисті аркуші білого паперу формату А4, прибув на виборчу дільницю.*

Отримавши від члена ДВК чотири виборчі бюлетені, знаходячись у кабіні для таємного голосування, згорнув їх і сховав у внутрішню кишеню верхнього одягу. Вийшовши із кабінки для таємного голосування, опустив до виборчої скриньки замість виборчих бюлетенів два чисті аркуші паперу та залишив приміщення дільниці.

Доказова база у цій категорії проваджень. На початковому етапі розслідування джерелами доказової інформації є покази свідків, матеріали фото- та відеофіксації фактів незаконного використання бюлетеня.

На подальшому етапі розслідування варто провести слідчий огляд, оскільки у цій категорії справ матеріальні сліди переважно містять виборчі документи, що могли зазнати підроблень. Метою огляду документів є виявлення ознак матеріального та інтелектуального підроблення, стосовно чого виокремлено основні способи підроблень (дописки; технічне підроблення підпису в бюлетенях для голосування, талонах до бюлетенів, виборчих списках, заявах виборців, протоколах про підрахунок голосів; підроблення відтисків печаток і штампів), які застосовуються під час підготовки, організації та проведення виборів, та їх відповідні ознаки.

Наступною процесуальною дією є обшук або тимчасовий доступ до речей та документів. Залежно від способу вчинення

злочину, об'єктами пошуку зазвичай є такі: документи, що регулюють порядок проведення виборів; документи, що відображають перебіг виборчого процесу (бюлетені для голосування, заяви виборців, протоколи про підрахунок голосів, протоколи про результати виборів), їх фрагменти, фотокопії (справжні та з ознаками підроблення); бланки документів із реквізитами (відбитками печаток, штампів, підписами службових осіб); комп'ютерна техніка та електронні носії інформації (компакт-диски, дискети, електронні записні книжки, платіжні картки, мобільні телефони тощо); зразки бланків, штампів і печаток фірм; гроші (готівка в національній та іноземній валютах); особисті речі (блокноти, чернетки, щоденники тощо).

Слід зважити на процедуру видачі виборчих бюлетенів. Члени комісії забезпечують видачу бюлетенів удвох: один працює зі списком виборців і після пред'явлення документа, який підтверджує особу виборця, шукає виборця в списку, інший – у позначеному місці на контрольному талоні виборчого бюлетеня вписує своє прізвище, ініціали, розписується та проставляє номер, за яким виборця внесено до списку виборців на дільниці, та відриває контрольний талон.

Виборець розписується за отримання виборчого бюлетеня у списку виборців і на визначеному місці на контрольному талоні виборчого бюлетеня. Член комісії видає виборцю виборчий бюлетень.

Контрольний талон виборчого бюлетеня зберігається у члена комісії, який видав виборчий бюлетень. Робити на виборчих бюлетенях будь-які інші позначки забороняється. Відтак у випадку неправомірної видачі бюлетеня фактичні дані (докази) цього можуть міститися у списку виборців та в контрольному талоні відповідного виборчого бюлетеня.

Варто враховувати те, що зазначений злочин часто вчиняється у співучасті: і з членом певної виборчої дільниці, і з особами, які скуповують бюлетені. Тому варто під час допитів підозрюваних і свідків установлювати наявність співучасників і мотиви діяльності особи.

Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст. 158-2 КК України)

Види порушень
Незаконне знищення виборчої документації поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах і в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів
Пошкодження виборчої документації у державних архівних установах і в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів

Предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 158-2 КК, є **виборча документація**. Виборче законодавство зміст цього поняття не розкриває.

На виборах народних депутатів України під виборчою документацією потрібно розуміти коло пов'язаних із виборами документів, стосовно яких законодавство спеціально визначає терміни зберігання в архівних установах (ч. 5 ст. 115 Закону «Про вибори народних депутатів України»).

Після офіційного оприлюднення результатів виборів депутатів відповідні окружні виборчі комісії передають на зберігання до Державного архіву в Автономній Республіці Крим, відповідних місцевих державних архівних установ такі документи, що належать до Національного архівного фонду:

- рішення окружної виборчої комісії про утворення дільничних виборчих комісій;
- рішення (постанови, протокольні рішення) окружної виборчої комісії та документи, на підставі яких прийнято рішення (подання, заяви, скарги та інші передбачені законодавством документи);
- протоколи засідань окружної виборчої комісії з відповідними додатками;

- протоколи окружної виборчої комісії про підсумки голосування у загальнодержавному окрузі в межах одномандатного округу та в одномандатному окрузі;

- протоколи окружної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці у загальнодержавному окрузі в межах одномандатного округу та в одномандатному окрузі;

- протоколи дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях у загальнодержавному окрузі в межах одномандатного округу та в одномандатному окрузі;

- фінансові документи окружної виборчої комісії (кошториси, штатний розпис, плани асигнувань, фінансові звіти).

Окружні виборчі комісії передають на зберігання до відповідних місцевих архівних установ, створених органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування, документи з особового складу та виборчу документацію тимчасового зберігання, а саме:

- виборчі бюлетені, контрольні талони виборчих бюлетенів;

- списки виборців (попередні та уточнені);

- акти, заяви, скарги про порушення вимог Закону під час проведення голосування і підрахунку голосів виборців;

- протоколи засідань і рішення дільничних виборчих комісій;

- первинні бухгалтерські документи.

Пакети з виборчими бюлетенями, контрольними талонами виборчих бюлетенів, списками виборців та іншими документами окружної виборчої комісії передаються до архівних установ запакованими в коробки з міцного картону, архівні бокси, мішки тощо, які пломбуються або опечатуються стрічкою з проставленням на ній підписів голови (заступника голови) та секретаря окружної виборчої комісії, а також печатки окружної виборчої комісії. На зовнішньому боці ко-

робки, архівного боксу, мішка тощо робиться напис із зазначенням виборчого округу (загальнодержавний чи одномандатний), номерів округу та виборчої дільниці, описом видів документів, їх кількості, що засвідчується підписами голови (заступника голови) та секретаря окружної виборчої комісії, печаткою цієї комісії.

Виборча документація в діяльності ЦВК частково ґрунтується на законодавстві, а частково – на правових актах ЦВК. По-перше, слід уважати виборчою документацією ті види документів, які ЦВК передає після оголошення результатів виборів до Національного архівного фонду (див. вище). По-друге, у п. 10.10 Інструкції з діловодства в Центральній виборчій комісії зазначено, що оригінали постанов і протокольних рішень ЦВК зберігаються до передачі їх до Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Отож, слід також відносити до виборчої документації постанови та протокольні рішення ЦВК, що були ухвалені нею у зв'язку з проведенням відповідних виборів.

Обов'язковим елементом складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 158-2 КК, є **час** його вчинення, а саме – вчинення незаконного знищення або пошкодження виборчої документації **до закінчення строку зберігання** у державних архівних установах або в ЦВК.

Строк зберігання виборчої документації у місцевих державних архівних установах прямо визначається у положеннях виборчого законодавства. **Виборча документація**, яка передається ЦВК на зберігання до центральної державної архівної установи та підлягає внесенню до Національного архівного фонду, **зберігається постійно**. Це очевидно з того, що, згідно з п. 5 Положення про Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ця архівна установа забезпечує постійне зберігання одержаних документів Національного архівного фонду.

Відповідно до п. 14.3 Інструкції з діловодства в Центральній виборчій комісії, **оригінали протоколів засідань ЦВК підлягають постійному зберіганню у комісії**.

Доказова база у цій категорії проваджень. Процесуальними діями, характерними для збирання доказів у таких кримінальних провадженнях, є:

- допити як свідка особи, яка повідомила про вчинення злочину членів виборчої комісії, щодо якої документації були вчинені дії, передбачені у ч. 1 ст. 158-2 КК, посадових осіб місцевої державної архівної установи, інших осіб, яким відомі обставини вчинення злочину;
- витребування у місцевої державної архівної установи, якій були передані (мали бути передані) виборчі документи, відомостей щодо дати, переліку виборчої документації та особи, яка передала ці документи на зберігання;
- тимчасовий доступ до: опису справ та акту приймання-передавання справ, які знаходяться у ЦВК, у відповідній місцевій державній архівній установі; до виборчої документації, яка була передана місцевій державній архівній установі, або знаходиться на зберіганні у виборчої комісії до передавання їх державній архівній установі, для підтвердження відсутності окремих виборчих документів або їх пошкодження;
- акти вилучення та знищення документів, для одержання відомостей про включення до них виборчої документації, яка не підлягала знищенню;
- огляд місця, де відбулося незаконне знищення виборчої документації або її пошкодження;
- накладення арешту на вилучені під час огляду фрагменти знищеної виборчої документації або пошкоджені виборчі документи;
- відібрання зразків почерку осіб, які здійснили незаконне знищення виборчої документації, та призначення почеркознавчої експертизи щодо акта вилучення та знищення документів.

(продовження в наступному номері)

1. Бондаренко Б., Задоя К., Калмиков Д., Кириченко Ю., Хавронюк М., Шехавцов Р. Відповідальність за порушення виборчого законодав-

ства : посібник для членів виборчих комісій, поліцейських, слідчих та суддів / за ред. М. Хавронюка. Київ : АК-Group, 2019. 122 с.

2. Луцик В. В. Методичні матеріали для слідчих Національної поліції. Київ, 2019. 24 с.

3. Луцик В. В. Слідчі Національної поліції на виборах народних депутатів України : методичні матеріали. Київ, 2019. 51 с.

4. Луцик В. В. Методичні матеріали для поліції превенції. Київ, 2019. 38 с.

5. Луцик В. В. Поліція превенції на виборах народних депутатів України : методичні матеріали. Київ, 2019. 47 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за редакцією М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

Т. М. Луцький,
*ад'юнкт кафедри кримінального права
і кримінології ЛьвДУВС*

**ЩОДО ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ ВБИВСТВА
ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ ТА УМИСНОГО
ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ,
ЩО СПРИЧИНИЛО СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОГО
(на прикладі судової практики за 2019 рік)**

Питання стосовно кваліфікації діянь, наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі, та їх розмежування (диференціація), а також розміщення законодавцем в Особливій частині КК України значної кількості статей, в яких життя людини виступає основним безпосереднім або додатковим обов'язковим об'єктом, суперечливі.

Тому наукове осмислення проблем, що виникають під час кримінально-правової характеристики складів злочинів, де основним безпосереднім об'єктом або обов'язковим додатковим об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують життя людини та наслідком яких є необережне заподіяння смерті іншій особі, видається актуальним і необхідним.

Формою державного захисту життя та особистої недоторканності людини є встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти життя і здоров'я. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє та життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Кримінальне законодавство охороняє життя людини незалежно від її статусу та становища в суспільстві.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, належить до категорії складних злочинів. Із об'єктивної сторони цей злочин характеризуються суспільно небезпечними, протиправними діями та суспільно небезпечними наслідками, що настали для здоров'я потерпілого

у вигляді спричинення тяжких тілесних ушкоджень, а також смерті. Водночас тяжкі тілесні ушкодження і смерть потерпілого перебувають у причинному зв'язку між собою та із учиненим суспільно небезпечним діянням.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується двома формами вини – умислом (прямим/непрямим) щодо суспільно небезпечного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження і необережністю (злочинною самовпевненістю чи злочинною недбалістю) щодо настання смерті потерпілого (похідні наслідки). Винний усвідомлює можливість настання похідного наслідку в результаті настання первинного.

Специфіка вбивства через необережність полягає в його суб'єктивній стороні: воно стається лише за необережної форми вини, яка може виявлятися у вигляді злочинної самовпевненості або злочинної недбалості.

Розмежування цих складів злочинів (умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (частина 2 статті 121 КК), і вбивства через необережність (частина 1 статті 119 КК)) здебільшого здійснюється за їх суб'єктивною стороною. Зміст і характер інтелектуального та вольового критеріїв вини у зазначених злочинах обумовлюються усвідомленням особою характеру вчиненого злочинного діяння, передбаченням його негативних наслідків і ставленням до цих наслідків, у зв'язку з чим судам треба ретельно досліджувати докази, що мають значення для з'ясування змісту і спрямованості умислу винного. Питання про умисел необхідно вирішувати з огляду на сукупність усіх обставин учиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень.

Критерієм розмежування складів зазначених злочинів є суб'єктивна сторона – ставлення обвинуваченого до наслідків своїх дій – в разі умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, наявний умисел на заподіяння лише тілесних ушкоджень, тоді як смерть потерпілого не охоплюється умислом обвинуваченого, а в разі вбив-

ства через необережність, умисел узагалі відсутній, а є злочинна самовпевненість або злочинна недбалість.

Встановлюючи суб'єктивні ознаки складу злочину умисного тяжкого тілесного uszkodження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України), необхідно зважати на те, що ознаками суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, є умисел на заподіяння тяжкого тілесного uszkodження в прямій і непрямій формах [1].

Зокрема, Старобільським районним судом Луганської області необґрунтовано засуджено особу за ч. 1 ст. 119 КК та відповідно неправильно кваліфіковано дії обвинуваченого, який, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись у прибудинковій території подвір'я з боку городу за місцем свого проживання, за допомогою ножа чистив буряк для подальшого годування худоби. В цей час із будинку на подвір'я вийшла дружина разом із їхнім спільним сином. Між сином і чоловіком виник конфлікт на ґрунті раніше сформованих неприязних відносин. Під час конфлікту син підійшов до батька, який сидів на табуреті з ножом у правій руці, за допомогою якого чистив буряк, спричинив йому один удар кулаком лівої руки в область обличчя справа, в результаті чого той впав на землю та у нього виник раптовий злочинний умисел, спрямований на заподіяння тілесних uszkodжень своєму синові. Син відійшов убік, взяв до рук мітлу та почав бігти у напрямку до батька. В цей час батько, піднявшись із землі, та маючи можливість залишити ніж та уникнути конфлікту, навпаки, проігнорував це та почав чекати свого сина, бажаючи заподіяти йому тілесні uszkodження, не бажаючи смерті останнього. Коли син підбіг до батька та зблизився з ним, обвинувачений, не відмовляючись від виниклого умислу, спрямованого на заподіяння тілесного uszkodження, байдуже ставлячись до наслідків у вигляді смерті, переклавши ніж у ліву руку, із застосуванням сили завдав одного удару знизу в гору в бік свого сина, не цілячись у конкретні життєво важливі органи останнього. Внаслідок умисного удару в бік свого сина, який не був спрямований на спричинення смерті, останній отримав тілесні uszkodження у виді колото-різаної

рани передньовнутрішньої поверхні лівого стегна в нижній третині, яке входить до категорії тяжкого тілесного ушкодження за ознакою небезпеки для життя стосовно живої особи в момент спричинення. Згодом від отриманого поранення він помер у помешканні. Згідно з висновком судово-медичного експерта, причиною смерті є колото-різане поранення лівого стегна з ушкодженням стегової артерії, яке супроводжувалося масивною зовнішньою крововтратою [2].

Під час формулювання обвинувачення в такому вирокі суд безпосередньо декілька разів зазначає про те, що в обвинуваченого виник злочинний умисел, спрямований на заподіяння саме тілесних ушкоджень своєму синові, а також про те, що він бажає йому їх заподіяти, байдуже ставлячись до наслідків у вигляді смерті.

Крім цього, вироком Комунарського районного суду м. Запоріжжя засуджено особу за ч. 1 ст. 119 КК за таких обставин: обвинувачений, знаходячись у будинку і не маючи умислу на позбавлення життя особи та не передбачаючи настання негативних наслідків у вигляді смерті, хоча повинен був і міг передбачити та діяти з більшою обачністю, під час словесного конфлікту з потерпілим, із мотивів раптово виниклих неприязних стосунків щодо неповернення ним грошових коштів, завдав йому не менше ніж 7–10 ударів кулаками обох рук в область обличчя та тулубу, внаслідок чого той вдарився правою стороною передньої частини голови об шафу. Згідно з висновком експерта, потерпілому спричинено: закриту внутрішньочерепну травму – крововилив під твердою мозковою оболонкою на зовнішній поверхні тім'яних і лобних долей, об'ємом 100 см³, дифузні крововиливи під м'якими мозковими оболонками на зовнішній поверхні правої тім'яної, правої лобної та правої скроневої долей, а також на зовнішній поверхні лівої скроневої долі, забій головного мозку у скроневій долі з перифокальними некрозами, вторинними крововиливами, з формуванням внутрішньо-мозкового крововиливу об'ємом 20 см³, перелом хрящів носу, синці на ділянках навколо очей, які розповсюджуються на спинку носа, на виличній та щічній

ділянках, у лобній ділянці справа, на підборідді зліва, на рівні правого кута нижньої щелепи, по зовнішньому краю лівої вушної раковини (у верхніх відділах) із крововиливами у м'які тканини навколо, крововиливи у скроневі м'язи, садна у лобній ділянці по серединній лінії, на рівні зовнішньої третини правої та лівої брови, на верхній губі. Закрита внутрішньочерепна травма виникла внаслідок не менш ніж 7–10 ударних травматичних і впливів під кутом тупим твердим предметом у голову, від якого останній помер у лікарні [3].

На прикладі цього вироку вважаю за необхідне звернути увагу на те, що обвинувачений, спричиняючи удари, достеменно усвідомлював суспільно небезпечний характер своїх дій і передбачав, що внаслідок такої його поведінки буде заподіяно шкоду здоров'ю потерпілого. Водночас, цілеспрямовано здійснюючи удари (не один, а декілька) по обличчю та тулубу, особа не конкретизує у своїй свідомості, яку ж саме шкоду здоров'ю (тяжкість тілесних ушкоджень) буде фактично спричинено ним потерпілій особі. Тобто в такому випадку така особа діє із невизначеним (неконкретизованим) умислом, за якого вона, хоча і бажає спричинити або свідомо допускає спричинення шкоди здоров'ю потерпілого, але не конкретизує точними межами у своїй свідомості тяжкість цієї шкоди.

У таких випадках особа має відповідати за той результат (шкоду), який фактично було заподіяно, – умисне заподіяння тяжких ушкоджень. Що стосується смерті потерпілого, то в її настанні присутня лише необережна форма вини, бо, хоча він і не бажав цього настання і навіть свідомо не допускав його, але повинен був і міг передбачити, що внаслідок його злочинних дій може настати і такий наслідок, як смерть потерпілого [4].

Оскільки смерть потерпілого настала від внутрішньочерепної травми, яка виникла внаслідок не менш ніж 7–10 ударних травматичних впливів тупим твердим предметом у голову, від яких останній помер у лікарні, то такого характеру діяння винуватого мають розцінюватись як заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого,

та кваліфікуватися за частиною другою статті 121 КК лише за наявності умислу винуватого щодо тяжких тілесних ушкоджень і необережності щодо смерті (тобто при змішаній формі вини).

Ще одним яскравим прикладом неправильної кваліфікації є вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області [5]. Згідно з ним особу засуджено за ч. 1 ст. 119 КК України за таких обставин: обвинувачений в кімнаті будинку на ґрунті неприязних відносин, не передбачаючи та не бажаючи настання тяжких наслідків у вигляді смерті, завдав потерпілому два удари долонею правої руки по голові. Після цього, замахнувшись у момент, коли той ухилився в правий бік, кулаком правої руки спричинив удар у ліву бокову поверхню тулуба потерпілого, внаслідок чого останній отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя, у виді: крововиливів під капсулу селезінки на внутрішній поверхні і області заднього полюса, розриву капсули селезінки на внутрішній поверхні, пластинчатого щільно-еластичного згустку крові навколо селезінки, крововиливу в області шлунково-селезінкової зв'язки.

Внаслідок цієї травми органів черевної порожнини (двоментного розриву селезінки, що супроводжувався гострою крововтратою) потерпілий помер.

Проаналізовані фактичні обставини зазначених судових вироків підтверджують неправильність кваліфікації дій обвинувачених за ст. 119 КК, оскільки природа їхніх діянь (насильства), спрямованість і зміст умислу не дають підстав uważати, що вони діяли необережно стосовно самого діяння і тих наслідків, що настали.

Здійснивши аналіз судової практики, можна стверджувати, що в правоохоронних органах існує проблема щодо розмежування об'єктивних ознак складів злочинів умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), і вбивства з необережності (ст. 119 КК). Із метою її подолання органи досудового розслідування повинні особливо зважати на встановлення усіх ознак складів злочинів, починаючи з моменту внесення відомостей про кримінальне

правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань, до складання та направлення обвинувального акта до суду. Прокуратура здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Результати аналізу судової практики розгляду кримінальних проваджень про злочини, передбачені ч. 1 ст. 119 КК, дають підстави для висновку про те, що суди у більшості випадків правильно застосовують кримінальне законодавство, належно встановлюючи відповідність усіх фактичних ознак вчиненого діяння юридичним ознакам складу злочину, однак, з уваги на зазначені приклади, бачимо й те, що не завжди суди приділяють належну увагу повному встановленню суб'єктивних ознак діяння, відтак допускають помилки у кваліфікації діянь.

Отже, визначаючи форму вини, якою характеризується позбавлення життя потерпілого, органам досудового розслідування, прокурорам і судам необхідно зважати на обставини, встановлені під час кримінального провадження, зокрема: характер дій підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, внаслідок яких потерпілого позбавлено життя; обстановку, яка передувала вчиненню злочину, знаряддя злочину; локалізацію тілесних ушкоджень; поведінку підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного стосовно потерпілого до та після вчинення злочину. Так, судам доцільно керуватись принципом «поза розумним сумнівом», зміст якого сформульований у п. 43 рішення Європейського суду з прав людини від 14.02.2008 у справі «Кобець проти України».

Зокрема, доведення має ґрунтуватися на сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою, а за відсутності таких ознак не можна констатувати, що винуватість обвинуваченого доведено поза розумним сумнівом. Розумним є сумнів, який ґрунтується на певних обставинах і здоровому глузді, справедливому та зваженому розгляді всіх належних і допустимих відомостей, визнаних доказами, або з відсутності таких відомостей

і є таким, який змусив би особу втриматися від ухвалення рішення у питаннях, що мають для неї найбільш важливе значення.

Оцінюючи форму вини як необережність, необхідно визначити вид необережності – злочинну самовпевненість або злочинну недбалість, ознаки яких закріплені у ст. 25 КК. Відповідно до п. 26 постанови Пленуму ВС «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7.02.2003 № 2, убивство чи заподіяння тілесних ушкоджень унаслідок злочинної самовпевненості як форми необережності необхідно відмежовувати від учинення цих діянь із непрямим умислом (коли винна особа передбачала і свідомо допускала настання відповідних наслідків, незважаючи на конкретні обставини, які могли б їх відвернути), а вбивство чи заподіяння тілесних ушкоджень унаслідок злочинної недбалості – від невинного заподіяння шкоди (коли особа не передбачала настання відповідних наслідків, не повинна була і (або) не могла їх передбачати).

Незважаючи на загальновизнану цінність життя людини, законодавча та правозастосовна практика кримінального законодавства України не завжди повністю відповідають вимогам гарантування та захисту права на життя, створення умов його вільної реалізації.

Тому, підсумовуючи, можна стверджувати, що неправильне застосування закону призводить до помилок у призначенні кримінального покарання, не реалізується принцип соціальної справедливості, призначене покарання не відповідає тяжкості вчиненого злочину.

1. Постанова ВСУ від 14 березня 2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81952326> (дата звернення: 29.02.2020).

2. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 08.07.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84708609> (дата звернення: 29.02.2020).

3. Вирок Старобільського районного суду Луганської області від 05.09.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82871376> (дата звернення: 29.02.2020).

4. Правовий висновок Верховного Суду України у справі про перегляд судового рішення з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції норми частини другої статті 121 КК України щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень від 04 вересня 2015 року. URL: <https://mn.te.court.gov.ua/sud1911/pres-centr/news/198989/>

5. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 14.05.2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81713338> (дата звернення: 29.02.2020).

В. В. Сеник,
*кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційного та аналітичного
забезпечення діяльності правоохоронних органів
факультету № 2 ЛьвДУВС*

НАВЧАЛЬНИЙ СИТУАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЕМУЛЯТОРА «ЛІНІЯ 102» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

На виконання вимог Міністерства внутрішніх справ України щодо підвищення практичної складової у підготовці курсантів вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання (наказ МВС України від 06.06.2018 № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС») та Договору про співпрацю між Львівським державним університетом внутрішніх справ та Головним управлінням Національної поліції України (ГУ НПУ) у Львівській області від 12.01.2016, з метою підвищення ефективності навчального процесу, збільшення у ньому практичної складової, моделювання практичних ситуацій у діяльності поліцейських, збільшення кількості проведення бінарних занять із залученням різних кафедр університету, практиків, освоєння сучасних інформаційних технологій у діяльності Національної поліції, проведення комплексних практичних навчань, а також підвищення якості первинної підготовки груп реагування патрульної поліції (ГРПП), у Львівському державному університеті внутрішніх справ на базі лабораторії комп'ютерної техніки спроектовано, створено та впроваджено у процес підготовки майбутніх поліцейських навчальний ситуаційний центр із використанням емулятора «Лінія 102», доступ до якого надано Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ, та підключенням до системи відеоспостереження університету. Часткове фінансування цього проекту здійснило представництво Консультативної місії Європейського Союзу в Україні.

На етапі розроблення проекту активну участь у його моделюванні взяло керівництво Управління аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУ НПУ у Львівській області.

Створений навчальний ситуаційний центр передбачає два робочі місця оператора служби 102, робоче місце чергового чергової частини, його помічника, робоче місце диспетчера патрульної поліції, а також робоче місце відеоаналітика.

Навчальний ситуаційний центр обладнано візуалізаційною системою, яка складається з чотирьох 55 дюймових відеомоніторів. Під час проведення занять та навчань використовуються й інші технічні засоби: планшети поліцейських, які підключені до емулятора «Лінія 102», персональні відеореєстратори, станція заряджання та копіювання даних із відеореєстраторів.

Загальний вигляд навчального ситуаційного центру відображено на світлинах (рис. 1 і 2).

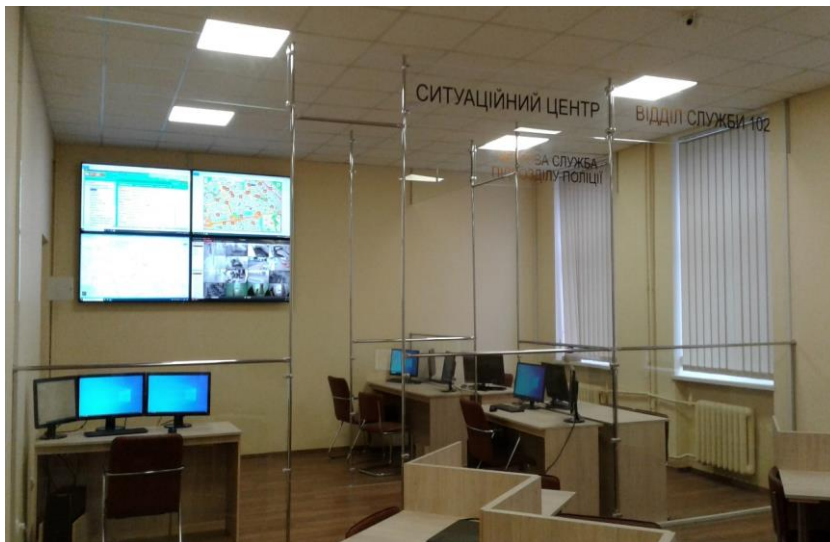

Рис. 1. Загальний вигляд навчального ситуаційного центру Львівського державного університету внутрішніх справ

*Рис. 2. Аудиторна частина навчального ситуаційного центру
Львівського державного університету внутрішніх справ*

З метою підготовки до занять, підвищення ефективності засвоєння знань і практичних навиків здобувачами вищої освіти, науково-педагогічними працівниками кафедри інформаційного та аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів факультету № 2 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції (ІПФПНП) розроблене відповідне методичне забезпечення (Сеник В. В., Кулешник Я. Ф. Інформаційна підсистема «ЦУНАМІ» : методичні рекомендації для практичних навчань у формі поліцейського квесту. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 32 с.).

Станом на березень 2020 року у навчальному ситуаційному центрі проведено за навчальним планом (у межах вивчення дисциплін «Сучасні інформаційні технології», «Інформаційні технології в професійній діяльності», «Інформаційні технології в правозастосовній діяльності» тощо), факультативно (згідно з окремими графіками, у рамках посилення практичної складової у навчальному процесі), проведені залікових квестів із інших суміжних навчальних дисциплін, комплексних

навчань понад 180 відпрацювань різних змодельованих ситуацій реагування поліцейськими на заяви та повідомлення громадян про події, кримінальні та адміністративні правопорушення, які проводяться відповідно до вимог Наказу МВС України від 16.02.2018 № 111 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України».

Навчання здобувачів вищої освіти не обмежується відпрацюванням дій поліцейських на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події. За результатами реагування ними складаються відповідні процесуальні документи, наприклад, електронний протокол, а також виконуються позначки (за потреби) у журналах (книгах, зошитах), ведення яких передбачено Наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України», а саме у:

- журналі Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
- журналі направлення на предмет установлення факту ушкодження здоров'я;
- журналі направлення для огляду на стан сп'яніння;
- книзі скарг і пропозицій;
- книзі обліку вхідних телеграм і телефонограм;
- книзі обліку вихідних телеграм і телефонограм;
- журналі обліку пакетів;
- зошиті для записів чергових;
- журналі з організаційного забезпечення спеціальних оперативних планів Національної поліції України;
- журналі обліку доставлених, відвідувачів і запрошених;
- журналі інформування центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим;
- журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції;

- книзі приймання-здавання чергування;
- книзі перевірок;
- книзі обліку осіб, яких поміщено до кімнати для затриманих;
- книзі видачі й приймання службової документації;
- описі приймання-здавання документів.

Кафедрою адміністративного права та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПП спільно з кафедрою інформаційного та аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів факультету №2 ІПФПП започатковано проведення бінарних занять із метою ознайомлення курсантів із роботою «Лінії 102» та відпрацьовування алгоритму дій поліцейського за надходження інформації про події різного рівня складності.

За допомогою емулятора «Лінія 102» можна продемонструвати курсантам і відпрацьовувати разом із ними послідовний ланцюжок проходження інформації про подію та її фіксацію, а також порядок ухвалення управлінських рішень та їх процесуального оформлення окремими суб'єктами залежно від етапу опрацювання інформації.

Навчальний ситуаційний центр спроектовано з перспективою підключення захищеними телекомунікаційними каналами до Ситуаційного центру ГУ НПУ у Львівській області та через Управління інформаційно-аналітичної підтримки ГУ НПУ у Львівській області до баз (банків) даних інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції». Такі пробні підключення використовувалися, зокрема, під час проведення занять за участі співробітників указаних підрозділів із поліцейськими офіцерами громад, навчання яких здійснювалось за підтримки ІСТАР. У результаті таких підключень слухачі отримували специфічні знання з особливостей використання систем відеонагляду, пошуку інформації у інформаційно-пошукових системах «Гарпун», «Особа», «Річ», «Адмінправопорушення» та інших можливостей використання мобільного додатку «MyPol» тощо. За результатами навчання майбутні поліцейські офіцери громад висловили

позитивні відгуки щодо власного навчання та його інформаційно-телекомунікаційного забезпечення.

Аналіз результатів роботи навчального ситуаційного центру довів, що його використання дало курсантам змогу:

- отримати практичні навички роботи з підсистемою централізованого управління нарядами патрульної поліції (ЦУНАМІ) та іншими підсистемами Національної поліції України;

- відпрацьовувати на практиці порядок реагувань на події;

- вивчити порядок взаємодії між різними структурними підрозділами Національної поліції (патрульною поліцією, підрозділами аналітичного забезпечення та оперативного реагування, слідчо-оперативними групами, підрозділами інформаційно-аналітичної підтримки тощо);

- закріпити отриманий комплекс теоретичних знань із різних дисциплін шляхом проведення бінарних практичних навчань і комплексних практичних навчань тощо.

Набуті знання курсанти мають змогу закріпити та удосконалити під час несення служби у вигляді позаурочної практики, яку вони, відповідно до затверджених графіків, спільно з науково-педагогічними працівниками кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПП ЛьвДУВС проходять у Ситуаційному центрі ГУ НПУ у Львівській області.

Н. Д. Туз,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції ЛьвДУВС*

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
МАСОВИХ ЗАХОДІВ
(скандинавська модель)**

Відповідно до статті 5 Конституції України, носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в державі є народ, який здійснює владу безпосередньо і через вибраних представників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, що діють від їхнього імені [1]. Громадянам гарантується право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, а обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1].

Право на свободу мирних зібрань є одним із основоположних прав людини, закріплене також у багатьох міжнародних інструментів у галузі прав людини. Це право лежить в основі будь-якого демократичного суспільства, даючи змогу кожному публічно висловлювати свої погляди, які можуть не збігатися з думкою більшості і бути непопулярними.

Водночас одну з ключових ролей в організації забезпечення публічної безпеки та порядку за проведення різних масових заходів виконують поліцейські. Поліція, відповідно до покладених на неї завдань, уповноважена на превентивну

та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, уживати заходів щодо усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб, забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях. Питання реалізації зазначених повноважень поліції стає особливо актуальним у разі проведення масових заходів у публічних місцях.

Основою поліцейської діяльності у зв'язку з проведенням таких заходів мають стати захист прав людини та повага до її гідності, що, своєю чергою, вимагає від поліції виконання своїх завдань шляхом надання послуг (сприяння), а не шляхом здійснення контролю, що характерно для держав із поліцією «тоталітарного режиму» [2].

23.08.2018 року МВС України прийняло Наказ № 706 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів». Основною метою цієї Концепції є заміна застарілої реактивної моделі поведінки у забезпеченні публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів новою – проактивно орієнтованою. Така модель має охоплювати всі можливі види масових заходів.

Запровадження скандинавської моделі під час забезпечення публічного порядку та безпеки дає змогу побудувати ефективну систему управління та координації органів і підрозділів поліції, а також розв'язувати конфліктні (кризові) ситуації на стадії їх виникнення та не вдаватися до залучення поліції особливого призначення, адже застосування сили допускається тоді, коли застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Питання щодо забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян поліцейськими згідно зі скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки вивчали такі науковці та вчені, як О. Аданг, А. Бінерт,

Т. Цезар, І. Чеппел, М. Гамільтон, Е. Хендрікс, С. Джарман, А. Конце, З. Місіч, А. Оссі та інші. Однак, ураховуючи подальше бажання щодо реформ поліцейської діяльності в Україні, постійно актуалізуються наукові пошуки шляхів вирішення проблем, які виникають у процесі виконання практичних обов'язків працівниками поліції під час забезпечення права громадян на мирні зібрання.

Метою написання цієї статі є дослідження та характеристика діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів (скандинавська модель).

1. Мета і завдання реалізації Концепції запровадження в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів. Основною метою цієї Концепції є заміна застарілої реактивної моделі поведінки у забезпеченні публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів новою – проактивно орієнтованою. Така модель має охоплювати всі можливі види масових заходів.

Досягти мети цієї Концепції можна з урахуванням таких керівних принципів:

- верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищою цінністю та визначається зміст і спрямованість діяльності держави з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;

- дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації;

- взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства та діалогу, спрямованої на задоволення законних потреб населення.

Проактивний підхід усебічно втілюється саме в скандинавській моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів, а його запровадження в діяль-

ності органів і підрозділів Національної поліції України буде дієвим засобом реалізації демократичних принципів у поліцейській діяльності, забезпечення основних прав і свобод громадян, особливо в реалізації їх права на свободу зібрань.

Запровадження скандинавської моделі дозволить сформувати ефективну систему управління та координації органів і підрозділів поліції, а також дасть змогу розв'язувати конфліктні (кризові) ситуації на стадії їх виникнення та не вдаватися до залучення поліції особливого призначення, адже застосування сили допускається тоді, коли вжиття інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Усі інші проактивні методи використовуватимуться для того, щоб мінімізувати фізичний контакт між поліцією та учасниками заходу. Це дозволить безконфліктно забезпечити правопорядок під час проведення масових заходів, що є одним із ключових пріоритетів у реформуванні поліцейської діяльності, а також зменшити напругу серед учасників масових заходів і суспільства загалом [2].

2. Структура командування. У підрозділах поліції скандинавських країн є різні системи звань і сфери відповідальності. Структура командування повинна відповідати таким вимогам:

Рівень командування → Рівень відповідальності:

Старший → стратегічний

Середній → оперативний

Молодший → тактичний

Структура командування, представлена вище, заснована на ролях і обов'язках, а не на званнях. Рішення повинні ухвалюватися, наскільки це можливо, на найнижчому рівні – в межах сфери індивідуальної відповідальності співробітника поліції.

Структура командування має охоплювати здатність до ініціативи, незалежність і децентралізацію в ухваленні рішень, що досягається шляхом делегування повноважень. Завдяки

цьому поліція може бути проактивною та керувати ситуацією для досягнення бажаного результату. Командна структура має бути динамічною, оскільки вона змінюється згідно з розвитком поточної ситуації. Усі рішення завжди мають узгоджуватися з принципами пропорційності та необхідності залучення мінімальної кількості поліцейських сил і засобів для досягнення цілей [7, с. 25].

Відповідальним за забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів має бути лише один стратегічний керівник («золотий» рівень керівництва). Водночас, залежно від обсягу операції із забезпечення публічної безпеки та її територіальності, може бути залучено більше ніж один операційний командир («срібний» рівень керівництва), а також декілька тактичних керівників («бронзовий» рівень керівництва) у підпорядкування конкретного операційного керівника.

Стратегічне командування («золотий» рівень керівництва) визначає цілі та межі повноважень для конкретної поліцейської операції, призначає ресурси для їх досягнення ефективним і законним шляхом; здійснює стратегічне командування шляхом делегування повноважень і має команду підтримки, що допомагає йому в ухваленні рішень.

Операційне командування («срібний» рівень керівництва) виконує стратегічний план і здійснює операційне командування шляхом делегування повноважень. Срібний керівник у своєму підпорядкуванні має необхідну кількість тактичних керівників. За необхідності операційне командування може мати команду підтримки.

Тактичне командування («бронзовий» рівень керівництва) виконує операційний план і здійснює тактичне командування шляхом делегування повноважень на визначеній території чи здійснення певних функцій [2].

У проведенні операції із застосуванням сил поліції беруть участь декілька рівнів управління:

- стратегічне управління – головний керівник поліції (той, що здійснює загальне командування);

- оперативне управління (управління операцією із застосуванням сил поліції) – командувач поліцейською операцією;
- тактичне управління – командир відділення (відділку) або групи.

Завдання для управління командуванням полягає у тому, щоб:

- створити передумови для співпраці між співробітниками, що здійснюють різні функції, а також підрозділами та структурними одиницями, які входять до організації, що виконує поліцейську операцію.

- керувати ресурсами так, аби тримати підрозділи та структурні одиниці наготові та у стані спокою, підготованими бути задіяними та втрутитися, коли цього вимагатиме ситуація;

- переконатися, що обрана ними стратегія є здійсненою (може бути здійснена), що особовий склад, котрий бере участь в операції із застосуванням сил поліції, максимально захищено від отримання ушкоджень з огляду на серйозність/складність цієї операції, а також наявність спеціальних і допоміжних засобів (амуніції, персонального обладнання та транспортних засобів) у патрульних;

- використовувати прості та легкозрозумілі мовні вирази та звороти, щоб ті, хто отримують завдання, могли легко його зрозуміти та виконати в належний спосіб;

- проводити поточний контроль того, що операція сил поліції може проводитися згідно із тим, що зазначено у прийнятому рішенні шляхом здійснення моніторингу та контролю безпосередньо ланцюгом управління [4].

Завданням головного керівника поліції є проведення стратегічного управління за допомогою тактики віддання наказів і доручень.

Головний керівник поліції стежить за тим, аби:

- усі рівні в організації чітко розуміли та знали те, що від них очікуються (тобто, він установлює глобальні – перехресні цілі, видає Головний наказ, визначає рамки та обмеження);

– були доступними необхідні ресурси та наявні працівники із необхідним рівнем компетентності для того, аби досягти запланованих результатів;

– було проведено планування дій на випадок позаштатних ситуацій або коли щось піде не так, як слід, і ці дії могли би бути виконані на практиці;

– організація та ресурси були би підлаштовані під розвиток подій, а також аби відбувався постійний моніторинг операції [4, с. 560].

Підсумувавши, можна сказати, що, згідно зі скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів, можна використовувати різноманітні управлінські рішення для максимального розвитку здатності та вміння в організації відповідати на ситуації, у яких доводиться опинятися. Основною метою чіткої та правильної організації та керівництва є допомога та сприяння у забезпеченні, збереженні та захисті основоположних свобод та прав і, водночас, запобігти виникненню масових заворушень і порушенням порядку під час проведення демонстрацій, мітингів, інших спільних/громадських зібрань, публічних святкувань і подій.

3. Тактичні методи. Тактичні методи, які застосовуються поліцейськими під час проведення масових заходів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки, були запозичені із концепції Скандинавських країн щодо проведення поліцейської операції мобільними підрозділами. До таких методів можна віднести: «вказання шляху прямування», «створення загородження», «щільна охорона під посиленням контролем», затримання окремих осіб», «розділення (розосередження) та розбиття», «шлюз».

Аби ці методи отримали бажану та очікувану від них поліцією ефективність, вирішальними у цьому випадку є те, щоб ті люди, на яких спрямовані дії поліцейської операції або стосовно яких здійснюються поліцією певні заходи, сприймали їх як законними та справедливими. Імовірність або можливість того, що все буде саме так, підвищується у разі, якщо підхід поліції

до застосування цих методів повністю відповідає принципам зменшення та подолання конфліктів [7, с. 51].

Вказання шляху прямування (спрямування). Вказання шляху прямування (спрямування) означає, що поліцейські підрозділи ведуть демонстрантів або спрямовують дорожній рух у тому напрямку або тими шляхами, які поліція визначила попередньо разом, приміром, із організаторами або лідерами/керівниками демонстрації.

Вказання шляху прямування (спрямування) може використовуватися під час демонстрації та інших (урочистих/святкових) подій, проведення яких, як передбачається, може спричинити проблеми з дорожнім рухом (тягучки, затори тощо), або інші ускладнення. До таких подій належать також великі спортивні змагання (велогонки, марафони, різноманітні фестивалі тощо).

Блокування певного місця – створення загородження. За потреби поліція може обмежити демонстрантів або унеможливити доступ або прохід до певного місця під час публічних заходів і зібрань або державних свят. Це може здійснюватися, наприклад, у разі виникнення ризику масових заворушень або порушень публічного порядку для уникнення конфронтації та сутичок між групами або для того, аби захистити об'єкти нерухоomości, такі як посольства тощо. Згідно з дослідженнями поліції все ж таки слід уникати потраплянь у такі ситуації, де обмеження у просторі не дозволять повноцінно діяти проти потенційно агресивно налаштованих демонстрантів, тому що саме тоді існує максимальний ризик виникнення конфліктів, як наслідок – із численними фізичними ушкодженнями.

У тих випадках, коли поліція під час проведення аналізу ступеня ризику та картини наявності (можливих) загроз розглядає та приймає один або декілька сценаріїв виконання такого потенційного ризику, перед проведенням операції відповідний керівник поліції разом із командувачем поліцейською операцією та командирами підрозділів проводять обговорення та розробляють тактику дій навколо зазначених місць під час планування з метою оптимізації передумов та можливостей

для запобігання конфліктів із отриманням фізичних ушкоджень [5, с. 224–225].

Щільна охорона під посиленням контролем. Щільна охорона під посиленням контролем може проводитися з подвійною метою: коли учасники, наприклад, демонстрації, проявили поведінку, що, на думку поліції та, відповідно, з огляду на її очікування, може призвести до виконання масових заворушень та актів порушення публічного порядку. Цей метод – коли поліцейські підрозділи на авто та піший особовий склад стежать за діями демонстрантів, спостерігають за ними, контролюють та здійснюють спроби підтримувати з цими демонстрантами діалог, постійно з ними спілкуються – має на меті попередити будь-яке виникнення конфліктів або можливе скоєння правопорушення.

Щільна охорона із посиленням контролем здійснюється шляхом того, що поліцейські підрозділи/одиноці, які слідують за демонстрацією, розміщують свої машини як перед нею, так і позаду цієї демонстрації. Особовий склад розташовується по обидва боки від демонстрації з метою попередити ймовірне скоєння правопорушення, інформувати про наміри поліції, підтримувати діалог з учасниками демонстрації або отримувати необхідну інформацію від них [4, с. 567].

Затримання окремих осіб. Затримання може здійснюватися як особовим складом – патрульними у формі, так і співробітниками у цивільному, що працюють у легко захищених і добре захищених (броньових) автомобілях.

Затримання є саме тим заходом, що входить до буденної роботи поліцейських. Різниця між звичайними затриманнями у будні та затримання, що відбувається під час демонстрацій у зібранні людей, полягає у тому, що існує певна низка інших параметрів, на які потрібно звернути увагу в порівнянні його із «буденним затриманням або арештом». Через погано сплановане та непрофесійно проведене затримання у недоречно/невдало обраний час поліцейські, які його проводять, не тільки можуть опинитися у незручному становищі або небезпеці. Це навіть може спричинити негативні наслідки та

створити ускладнення для подальшого проведення усієї операції, поставивши його під загрозу.

Розділення (розосередження) та розбиття. Цей метод застосовується під час виникнення значних масових заворушень (безладів) і порушень правопорядку, бунту, штурму демонстрантами будівель, а також під час зібрань, де проведення великої кількості затримань є неможливим з точки зору безпеки. Розділення (розосередження або розбиття) полягає у тому, щоб розділити (розсіяти) натовп людей, розбивши його на окремі менші групи. Мета цього – розсіяти та прорідити масивний натовп або велику кількість присутніх порушників порядку або заворушників, полегшити ситуацію, щоб поліція змогла взяти її під свій контроль та легко керувати нею. В результаті такого розділення та розбиття уможливиться здійснення затримання осіб, що скоїли під час проведення демонстрації правопорушення або злочин.

Під розділенням/розбиттям/розсіянням розуміється розбиття великої маси або натовпу осіб на менші групи різного розміру, яким повинна бути надана велика кількість можливостей покинути місце події. (В інакшому випадку вони лише перемістяться з одного місця на інше) [7, с. 67].

Метод «Шлюз». Шлюз є способом наступу, мета якого – раптово позбавити зібрання людей (людський натовп) можливості вільно рухатися для проведення вибіркового затримання окремих осіб із цього натовпу, або взяття їх під свою опіку/свій захист, або не дати змогу певним особам чи групам осіб потрапити у середину натовпу, не допустити їхнього контакту з натовпом або відсунути та віддалити цих осіб якомога далі від натовпу.

Метод шлюзу може використовуватися з метою проведення диференціації та відбору. Водночас указаний метод у початковій фазі може створювати хаос у середовищі тих, стосовно кого його застосовують, і тому під час його проведення поліція повинна проводити роз'яснювальну роботу – спілкуватися з людьми з натовпу та інформувати їх про причини (тобто встановлено неабиякі вимоги щодо проведення спілкування

з людьми у натовпі та повідомлення їм поліцією необхідної інформації] [6].

Аналізуючи наведену інформацію, можна підсумувати, що проблематика мирних зібрань завжди була, є та, безумовно, залишатиметься актуальною і з теоретичної, і з практичної точок зору. І це зрозуміло, оскільки мирні зібрання є не лише критерієм, за яким визначається рівень демократії в країні, а й надзвичайно дієвим способом громадського контролю за інститутами публічної влади. Мирні зібрання є засобом реалізації низки інших прав приватних осіб – права громадянина на свободу світогляду і віросповідання, думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо.

Запровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів дасть змогу підвищити спроможність Національної поліції України в наданні поліцейських послуг у сферах відповідальності, вчасно і адекватно реагувати на виклики сьогодення з урахуванням глобальних тенденцій та найкращого міжнародного досвіду в цій сфері.

Скандинавська модель забезпечення безпеки і порядку під час масових заходів дасть змогу підвищити рівень довіри громадян до поліції та поліпшити ефективність роботи поліції із підготовки та реалізації основних реформ, спрямованих на якісне забезпечення рівня безпеки громадян України.

Водночас, відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2847-10>.

2. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі

забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: наказ МВС України від 23.08.2018 року № 706. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS873.html.

3. Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Maina Kiai, UN GA A/HRC/20/27, May 2012.

4. S. Reicher C. Stott, P. Cronin & O-Adang. An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. P. 558–572.

5. Hoggett and C. Stott. Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing : An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol. 33 № 2. 2010. P. 218–235.

6. Gothenburg Committee, Report (SOU 2002:122), 2002, pdf-Summary in English. URL: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/38/16/6d1e4dcc.pdf>.

7. Забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян (скандинавська модель) : навч. посібник / Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз, В. М. Синенький, М. Д. Курляк. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 96 с.

Розділ 2

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПРОПОЗИЦІЇ до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (реєстр. № 2513)

Закріплена у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (далі – Проект) пропозиція визнавати злочин учиненим злочинною спільнотою, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'яти і більше), учасником, організатором, керівником та/або координатором якої є «злодій у законі», є доволі дискусійною та недостатньо обґрунтованою. Аналіз запропонованого визначення такого виду групової злочинної діяльності, як злочинна спільнота, не дає змоги належно здійснити відмежування таких суміжних форм співучасті, як «злочинна організація» та «злочинна спільнота».

Також варто зауважити, що процес доказування вчинення злочину «злочинною спільнотою», за умови ухвалення Проекту, буде зведений до встановлення факту наявності у складі відповідної форми співучасті так званого «злодія у законі». Враховуючи оціночні ознаки, які наповнюють зміст згаданого поняття, доведеність (недоведеність) відповідного факту завжди можна буде поставити під сумнів.

Також сумнівною виглядає пропозиція передбачити кримінальну відповідальність за «перебування особи в статусі

«злодій у законі»». Ідея притягнення осіб до кримінальної відповідальності лише за те, що вони «перебувають» у певному статусі, на нашу думку, є хибною.

Кримінальне покарання, яке є найтяжчою з тих правових санкцій, які можуть бути застосовані до певної особи, має застосовуватись не за «статус» чи «стан» певної особи, а за діяння, які завдають шкоди або створюють загрозу заподіяння шкоди правопорядку.

Додаткового обґрунтування потребує пропозиція встановити кримінальну відповідальність за звернення до «злочинця у законі» чи іншого учасника злочинної спільноти в окремії (самостійній) нормі (ст. 255-2 КК). Фактично йдеться про криміналізацію особливого виду підбурювання.

Натомість пропонується:

1. Відповідальність за участь у злочинній організації та керівництво організованою злочинною діяльністю диференціювати – встановити в окремих статтях Особливої частини КК. Відтак передбачити різні види діянь, за які настає кримінальна відповідальність.

2. Поняття злочинної організації закріпити в Загальній частині (у статті про форми співучасті). Водночас не акцентувати на кількості учасників – цим створюються істотні процесуальні перешкоди у доведенні наявності ознак складу злочину, адже це треба встановлювати щодо кожного з 3–5–7 чи більше учасників. Ключове у понятті злочинної організації, що це «організація для дії» – для вчинення невизначеної кількості злочинів, принаймні двох (а не «дії осіб, які організувалися»).

3. Можливо, для конкретизації поняття варто вказати, для вчинення яких саме злочинів створюється злочинна організація. Мабуть, це тяжко сприймається, але я б пропонував відновити поняття антидержавної організації (колишня – «антирадянська») – такої, яка створюється для посягань на національну безпеку України, передбачити відповідальність у розділі про злочини проти основ національної безпеки. А участь у злочинній організації «кримінального» спрямування (для

вчинення корисливих та насильницький злочинів) – у розділі, присвяченому злочинам проти громадської безпеки.

4. Відмовитися від виділення окремих видів злочинних організацій (змова з метою захоплення влади, банда, терористична, злочинне угруповання в місцях позбавлення волі). Так уникнемо конкуренції загальної норми (ст. 255 КК) і спеціальних.

5. У КК написати (у розділі про співучасть), що участь у злочинній організації не охоплює злочини, вчинені у складі чи за завданням такої організації, – потрібна кваліфікація за сукупністю.

6. Посилення відповідальності за участь у злочинній організації та злочинне лідерство (керівництво організованою злочинною діяльністю) не здійснювати через підвищення санкцій статей за певні злочини у окремих частинах статей Особливої частини КК. По-перше, це виглядає як ігнорування юридичної природи злочинної організації як «організації для дії». Відповідальність щодо таких організацій встановлюється за факт об'єднання для подальшої злочинної діяльності, а злочини кваліфікуються окремо.

7. Посилення відповідальності варто здійснювати через:

- підвищення максимальної тривалості позбавлення волі під час призначення покарання за сукупністю злочинів. Можливо, і до 25–30 років;

- відмову від застосування будь-яких «пільг» (аналогічно, як щодо корупційних злочинів);

- уточнення умов угоди зі стороною обвинувачення – лише тоді, коли «здав» інших учасників злочинної організації.

Статті Особливої частини пропонується викласти в такій редакції:

Стаття. Участь у злочинній організації. [Злочинна організація]

Особа, яка бере участь у діяльності злочинної організації шляхом:

- а) вчинення дій, спрямованих на виникнення (створення) такої організації;
- б) керівництва такою організацією або її підрозділами, вчиненням злочину учасниками злочинної організації;
- в) участі в злочинній організації;
- г) участі в злочині, вчиненому злочинною організацією, не будучи її учасником;
- г) матеріального забезпечення діяльності злочинної організації;
- д) сприяння діяльності злочинної організації шляхом навчання її членів, надання інформації;
- е) приховуванням діяльності злочинної організації або злочину, вчиненої учасниками такої організації, або злочину, вчиненого в інтересах злочинної організації, – вчиняє злочин 4 ступеня.

Стаття. Злочинне лідерство (Керівництво організованою злочинною діяльністю)

Особа, яка є лідером злочинної діяльності, виражається у вчиненні таких дій:

- а) створення норм поведінки для учасників злочинних організацій;
- б) застосування заходів примусу до дотримання таких норм;
- в) виконання функцій арбітра у вирішенні спорів між учасниками злочинної організації;
- г) представництво злочинної організації у неофіційних стосунках із представниками влади та іншими злочинними організаціями [з корумпованими представниками влади];
- г) участь у визначенні сфер впливу злочинної організації;
- д) прийняття рішень про переговори з учасниками інших злочинних організацій, участь у них;
- е) віддання вказівок про застосування насильства щодо учасників злочинних організацій та осіб, які протидіють злочинним організаціям;

- є) ініціатива у проведенні зустрічі (сходки) представників злочинних організацій, участь у такій зустрічі;
- ж) здійснення пропаганди або агітації за дотримання норм поведінки для учасників злочинних організацій;
- з) публічне визнання свого статусу лідера організованої злочинної діяльності.

В. О. Навроцький,
доктор юридичних наук,
професор кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК
кафедри господарсько-правових дисциплін
юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ
щодо питань, викладених у зверненні Колісника В.,
судді Конституційного Суду України,
за конституційною скаргою Зінченка С.
щодо відповідності Конституції України
(конституційності) положень пункту 3
частини першої статті 97 Закону України
«Про Національну поліцію»
від 02 липня 2015 року № 580-VIII

Розглянувши зміст звернення та проаналізувавши вихідні дані, які стали його підставою, в межах свободи наукової діяльності, гарантованої ст. 54 Конституції України, висловлюємо таку юридичну позицію щодо викладених у ньому питань:

1. Як убачається з пункту 3 частини першої ст. 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, підставою реалізації права на соціальний захист у соціально забезпечувальних правовідносинах щодо призначення та виплати одноразової грошової допомоги після звільнення особи зі служби є юридичний склад із обов'язкових трьох елементів, а саме:

1) інвалідність повинна настати внаслідок захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання службових обов'язків, пов'язаних із реалізацією повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

2) інвалідність повинна бути встановлена не пізніше, ніж упродовж шести місяців після звільнення особи з поліції;

3) причиною звільнення такої особи з поліції повинна бути зумовлена захворюванням або пораненням, отриманим під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Отже, звільнення особи є невіддільною частиною механізму правореалізації. Вичерпний перелік підстав звільнення визначений статтею 77 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII. У взаємозв'язку із пунктом 3 частини першої статті 97 цього Закону, як видається, можливо застосування лише двох підстав припинення служби. Це звільнення через хворобу, яка здійснюється за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції, та за власним бажанням.

Проаналізувавши норми статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, можна зробити висновок, що законодавець не висвітлює перелік підстав звільнення особи за власним бажанням.

Зваживши на статтю 3 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) щодо законодавства про працю, яке регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності та позицій Верховного Суду України та Конституційного Суду України з приводу особливостей виконання професійних обов'язків про проходження служби в поліції на підставі контракту, який має строковий характер, доцільно керуватися співвідношенням спеціального та загального законодавчого акта. Оскільки нормами спеціального законодавства регулювання службових відносин у поліції не передба-

чено поважних причин звільнення за власним бажанням із служби, слід звернути увагу на положення статті 39 КЗпП України. В зазначеній статті передбачено, що строковий трудовий договір підлягає розірванню достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором.

Отже, хвороба або інвалідність є поважними причинами звільнення за власним бажанням і припинення строкових трудових відносин.

Контракт про проходження служби в поліції укладається на основі типової форми, яка затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 3 лютого 2017 року № 89. У цьому акті передбачено обов'язок поліцейського інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді. Стан здоров'я особи під час проходження служби в окремих підрозділах поліції є складовою професійної праці. Враховуючи наведене захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва), що спричиняють погіршення стану здоров'я, є тією обставиною, яка має бути доведена до відома керівника. Так, слід зауважити, що поява захворювання, зумовлена підставами виконання особою службових обов'язків, є складовою суб'єктивного права на соціальний захист. Життя та здоров'я особи визнаються Конституцією України найвищими соціальними цінностями, і тому кожен, хто став на захист правопорядку і їх втратив, має право отримати від держави відповідну соціальну компенсацію. Відтак захворювання, поранення (контузії, травми або каліцтва), отримане під час виконання службових обов'язків, є тією правовою підставою, яка дає право на отримання соціальної виплати у значному розмірі.

Підсумовуючи, зазначимо, що, вочевидь, законодавець обрав легітимною метою компенсацію за втрату здоров'я та професійної працездатності в процесі виконання особою особливих функцій держави. Тобто причинно-наслідковий зв'язок ушкодження здоров'я під час проходження служби в поліції повинен простежуватися на усіх етапах здійснення професійної

діяльності та після звільнення особи. Його можна розглядати системно як обставину, яка зумовила неможливість у подальшому виконувати свої професійні обов'язки на підставі контракту про проходження служби в поліції. Відтак і звільнення зі служби повинно, як видається, розглядатися у сукупності вимушеного заходу, який вживається поза істинним бажанням особи. Адже служба в поліції була свідомим актом волевиявлення особи в такий спосіб реалізувати своє конституційне право на працю, обравши особливий вид трудової діяльності, що пов'язаний з ризиком для життя і здоров'я. Тому звільнення в такий спосіб зі служби не є стільки внутрішнім волевиявленням особи, скільки намаганням зберегти професійну працездатність в інших сферах соціального життя та неможливістю повноцінно виконувати свої обов'язки в поліції.

2. Щодо встановленого граничного строку поліцейському інвалідності, згідно з пунктом 3 статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, то після звільнення зі служби він становить шість місяців.

Для ефективного застосування права на соціальний захист осіб, які здійснюють свою професійну працю, необхідно чітко уявляти порядок (процедуру) набуття зазначеного та права на одноразову грошову допомогу. Ушкодження здоров'я під час проходження служби в поліції повинно простежуватися на усіх етапах здійснення професійної діяльності та після звільнення особи. Враховуючи те, що розлади здоров'я є тривалими у часі, а обставини, що зумовили втрату працездатності, пов'язані із проходженням служби в структурі Національної поліції, то шестимісячний строк після звільнення, на наш погляд, є достатньо обґрунтованим законодавцем для того, щоб особа мала всі можливості звернутися до МСЕК для набуття статусу особи з інвалідністю та подати відповідні документи для призначення виплат. Також зауважимо, що у випадках пропущення з поважних причин строк має поновлюватися судами в процесі розгляду справ.

3. Стосовно співвідношення одноразової грошової допомоги, передбаченого пунктом 3 частини 1 статті 97 Закону

України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, з іншими тотожними соціальними виплатами із зазначених підстав.

Аналіз норм Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09 квітня 1992 року № 2262-XII, який поширює дію на осіб, що проходили службу в Національній поліції України, свідчить про те, що пенсійні та інші пов'язані з ними виплати призначаються здебільшого після звільнення зі служби. Відповідно до цього Закону, ними можна вважати пенсії з інвалідності, а членам їхніх сімей – пенсії в разі втрати годувальника, надбавка до пенсії по інвалідності непрацюючим особам з інвалідністю, які утримують непрацездатних членів сім'ї тощо. Зазначені виплати мають неодноразовий характер, тому що їхнє соціальне призначення – надати постійну матеріальну підтримку особам із інвалідністю. А одноразова грошова допомога, передбачена пунктом 3 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, виплачується одноразово, але у значному розмірі, підкреслюючи професійну значущість для держави виконання службових обов'язків, що призвело до стійкої втрати працездатності особи.

4. Стосовно наявності дискримінаційних ознак у формулюванні норм порядку виплати одноразової грошової допомоги.

Згідно з Конституцією України (стаття 24), не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Згідно з пунктом 6 частини 1 статті 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI, прямою дискримінацією вважається ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має право-

мірну, об'єктивну, обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Таке поводження, за змістом пункту 2 частини 1 статті 1 цього ж Закону, може полягати, зокрема, в обмеженні у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами у будь-якій формі. Згідно з частиною 3 статті 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI, не вважаються дискримінацією дії, що не обмежують права та свободи інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг особам та/або групам осіб за їх певними ознаками, стосовно яких застосовуються позитивні дії, а саме: спеціальний захист із боку держави окремих категорій осіб, які потребують такого захисту; здійснення заходів, спрямованих на збереження ідентичності окремих груп осіб, якщо такі заходи є необхідними; надання пільг і компенсацій окремим категоріям осіб у випадках, передбачених законом; установлення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян; особливі вимоги, передбачені законом, щодо реалізації окремих прав осіб.

Відповідно до статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, розмежування умов і порядку призначення та розміру одноразової грошової допомоги здійснюється передусім із урахуванням негативних наслідків проходження служби в поліції для життя й здоров'я.

Подібність у встановленні правового режиму щодо реалізації права на одноразову грошову допомогу поліцейськими є тільки у випадку встановлення інвалідності та часткової втрати працездатності без визначення інвалідності. Спільним для них є порядок проходження медико-соціальної експертизи та відсоток втрати часткової працездатності. Відповідно до частини 1 статті 100 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, визначення інвалідності та ступеня втрати працездатності без визначення інвалідності поліцейським здійснюється в індивідуальному порядку державними закладами охорони здоров'я відповідно до закону

та інших нормативно-правових актів. Проте МСЕК, вирішуючи питання про встановлення інвалідності, визначає відсоток втрати професійної працездатності згідно з Порядком і Критеріями встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків, які затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я від 05 червня 2012 року № 420.

У пункті 1.9 цього акту передбачено, що у випадках невизнання потерпілого інвалідом сумарний відсоток втрати професійної працездатності не повинен перевищувати 40 відсотків.

У пункті 2.13.5 також зазначено, що за невстановлення інвалідності потерпілому на виробництві, якщо він може у звичайних виробничих умовах виконувати професійну працю з помірним або незначним зниженням складності робіт, або із зменшенням обсягу виконуваної роботи, або за зміни умов праці, що призводять до зниження заробітку, або якщо виконання його професійної діяльності вимагає більшого навантаження, ніж раніше, відсотки втрати професійної працездатності не повинні перевищувати 25, а у поєднанні декількох травм або професійних захворювань – 40 відсотків.

Можна зробити висновок, що відсутність обмеженості у строках для проходження медичного огляду у МСЕК обумовлена тим, що поліцейський може і надалі виконувати свої професійні обов'язки, що, своєю чергою, не спричинило таких негативних наслідків для здоров'я, які б узалежнювали подальшу професійну працю від її звільнення з поліції. Інший аспект можна пов'язати з розміром одноразової грошової допомоги у разі невстановлення інвалідності. Адже обсяг виплати суттєво залежить від ступеня втрати професійної працездатності, що встановлене у відсотках медичним висновком.

Науковий висновок підготовлено доцентами кафедри господарсько-правових дисциплін юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ

кандидатом юридичних наук, доцентом МОКРИЦЬКОЮ Н.
і кандидатом наук з державного управління ГАМАЛЮКОМ Б.

Науковий висновок обговорено та схвалено на засіданні кафедри господарсько-правових дисциплін юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ 11 лютого 2020 року (протокол № 9).

Марія Долинська,
*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
господарсько-правових дисциплін
юридичного факультету ЛьвДУВС*

ПРОПОЗИЦІЇ
кафедри цивільного права та процесу
факультету № 1 ІПФПП ЛьвДУВС
до Закону України
«Про Національну поліцію»

Опрацювавши положення Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 (далі – Закон), кафедра цивільного права та процесу факультету № 1 ІПФПП ЛьвДУВС висловлює свої зауваження до зазначеного нормативно-правового акта з питань, що стосуються службово-трудових правовідносин.

1. Маємо певні зауваження до структури Закону. Доцільно здійснити систематизацію та уніфікацію положень Закону. Якщо Закон містить розділ VI «Добір на посаду поліцейського», то повинен бути окремий розділ «Припинення служби». У ньому треба передбачити такі статті: «Підстави припинення служби», «Порядок звільнення зі служби». Структура нечинного Закону України «Про міліцію» була більш вдалою, як і структура Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС.

Крім того, Закон містить розділ IX «Соціальний захист поліцейських», у якому розкриває положення, що до соціального захисту не входять. Це зокрема, питання стосовно робочого часу (ст. 91) та відпусток (ст.ст. 92-93), які за змістовним наповненням слід було включити у розділ VII «Загальні засади проходження служби в поліції».

2. Слід зважити на новели Закону, які дещо погіршують становище поліцейських порівняно із нечинним Законом України «Про міліцію». Так, збільшено строки вислуги в спеціальних званнях поліції. Також збільшено граничний строк перебування на службі (до підполковника поліції – 55 р.; полковники та генерали – 60 р.). Звісно, вихід працівника міліції на пенсію у 35-40 років не забезпечував дотримання принципу соціальної справедливості та був додатковим тягарем для державного бюджету. Однак, законодавцю також слід ураховувати, що для

служби поліцейського більшою мірою, ніж для працівників інших професій, характерні значні фізичні, психологічні й емоційні перевантаження. Це і стресові ситуації, і реальна небезпека служби, яка нерідко переходить у відкрите посягання на життя і здоров'я працівника.

3. Варто наголосити, що основними інститутами трудового права є інститут робочого часу, часу відпочинку та відповідальності працівника та роботодавця. Закон містить детальну правову регламентацію відносин, пов'язаних із відпустками. Проте було би доцільно встановити додаткові відпустки не тільки залежно від тривалості стажу роботи, але й за роботу з шкідливими, небезпечними і важкими умовами проходження служби, за особливий характер служби, за ненормований режим несення служби, адже вказані види додаткових відпусток передбачено в ст.ст. 7, 8 Закону України «Про відпустки».

4. Закон «Про Національну поліцію» не достатньо уваги приділяє питанням робочого часу. Зазначаючи спеціальні умови служби для окремих категорій поліцейських (службу у святкові та вихідні дні; службу позмінно; службу з нерівномірним графіком; службу в нічний час), не вирішене питання про норму тривалості робочого часу. За трудовим законодавством – це 40 год. на тиждень.

Закон не регулює питання оплати праці в надурочний час. Відповідно до вимог Кодексу законів про працю, робота в надурочний час повинна оплачуватися в подвійному розмірі.

5. Стаття 5 нечинного Закону України «Про міліцію» передбачала, що працівники органів міліції несуть матеріальну відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями або бездіяльністю в межах, установлених законом. У Кодексі законів про працю 12 статей глави 9 регулюють відносини з приводу матеріальної відповідальності працівника. У законі взагалі не йдеться про матеріальну відповідальність поліцейських. У зв'язку з тим, що найчастіше поліцейські за службове майнове правопорушення притягаються до дисциплінарної та кримінальної відповідальності, а матеріальна шкода, заподіяна ними органу поліції, залишається не відшкодованою, то уявляється

необхідним закріпити в Законі загальні засади матеріальної відповідальності працівника поліції.

6. Однією з основних гарантій забезпечення конституційного права працівника на працю є безперервність праці та стабільність трудових відносин. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС більш повно регулювало питання стосовно звільнення працівників ОВС зі служби (у відставку; у запас). Поліцейське законодавство не охоплює види звільнення зі служби в поліції. Водночас допускає звільнення під час відпустки та тимчасової непрацездатності (ч. 4 ст. 68 – у зв'язку зі скороченням посади), що є порушенням загальних принципів трудового права.

7. Також Закон містить низку статей, які встановлюють правила щодо застосування контрактів у поліції (ст. 63). Тут визначається вичерпний перелік випадків його укладення (5 підстав). Зважу на те, що сьогодні контракт має більше негативних аспектів для працівника, ніж позитивних. Так, на відміну від положень Кодексу законів про працю України, контракт, згідно із Законом, не допускає можливості його перетворення у трудовий договір на невизначений строк. Крім цього, практика застосування контрактів у правоохоронних органах України свідчить про те, що вони, зазвичай, крім строкових трудових правовідносин, нічого додатково для працівників не встановлюють.

8. Щодо неврегульованих питань забезпечення соціального захисту працівників поліції, то правового захисту потребують окремі категорії поліцейських, зокрема вагітні жінки та матері. В поліцейське законодавство необхідно включити норму про те, що вагітні жінки та матері серед поліцейських користуються всіма правами і пільгами, встановленими законодавством.

Віталій Кучер,

*завідувач кафедри цивільного права та процесу
факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС*

ПРОПОЗИЦІЇ
факультету № 1 ІПФНП ЛьвДУВС
щодо проекту постанови Кабінету Міністрів України
«Про внесення змін до постанови
Кабінету Міністрів України
від 05 грудня 2014 р. № 726»
(викладення в новій редакції
Типової форми контракту з керівником
державного закладу вищої освіти)

На виконання листа МВС України № 4086/22-2020 від 06.02.2020 р. було опрацьовано проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2014 р. № 726» стосовно викладення в новій редакції Типової форми контракту з керівником державного закладу вищої освіти на предмет правових прогалин щодо його реалізації.

Відповідно до Кодексу законів про працю, особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (зокрема матеріальна), умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, умови розірвання договору, зокрема дострокового, можуть установлюватися угодою сторін.

Висловлюємо свої міркування щодо пропонованого проекту трудового контракту.

1. Аналізуючи та зважаючи на ст. 34 Закону України «Про вищу освіту», пункт 4 розділу 1 проекту трудового контракту слід викласти у редакції: «Керівник підконтрольний та підзвітний уповноваженому органу управління у межах *та строки*, установлені законодавством, статутом закладу вищої освіти та цим контрактом».

2. Опрацьовано Закон України від 18 грудня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти». Зокрема, зазначений Закон України пропонує у контракті керівника закладу вищої

освіти зазначати цільові показники діяльності закладу вищої освіти, терміни їх реалізації та механізми перевірки досягнення таких цільових показників. У Законі України та пропонованому проекті трудового контракту не зрозуміло, що мається на увазі під цільовими показниками діяльності закладу вищої освіти. Їх у типовій формі контракту слід деталізувати (наприклад, це можуть бути науково-інноваційні, освітні, фінансові, матеріально-технічні, іміджеві та інші показники).

3. Також Закон України від 18 грудня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» передбачив, що заклад вищої освіти зобов'язаний створити умови для ознайомлення вступників із ліцензією на здійснення освітньої діяльності, сертифікатами про акредитацію, правилами прийому, відомостями про обсяг прийому за кожною спеціальністю та освітнім рівнем, кількістю місць, виділених для вступу на пільгових умовах. Указано, що керівники несуть відповідальність за забезпечення об'єктивності та відкритості прийому до закладів вищої освіти. Проте зазначені положення Закону не відображено у проекті типової форми трудового контракту. Пропонується доповнити розділ 3 проекту контракту «Права та обов'язки сторін» такими обов'язками керівника:

– ***«забезпечити створення умов для ознайомлення вступників із ліцензією на здійснення освітньої діяльності, сертифікатами про акредитацію, правилами прийому, відомостями про обсяг прийому за кожною спеціальністю та освітнім рівнем, кількістю місць, виділених для вступу на пільгових умовах;***

– ***забезпечити об'єктивність і відкритість прийому до закладу вищої освіти».***

4. Розділ 3 проекту трудового контракту потрібно доповнити таким обов'язком керівника закладу вищої освіти: ***«забезпечити реалізацію єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у межах своїх повноважень».***

5. Пункт 2.7 розділу 3 потрібно викласти у такій редакції: «перевіряти якість роботи ***педагогічних, науково-***

педагогічних, наукових та інших працівників, вимагати їх належне виконання відповідно до законодавства та внутрішніх актів вищої освіти».

6. Розділ 3 проекту трудового контракту має назву «Права та обов'язки сторін», проте розкриває лише права та обов'язки керівника закладу вищої освіти та права уповноваженого органу управління. У цьому аспекті більш вдалою є чинна редакція типової форми трудового контракту, затверджена постановою Кабінету Міністрів від 05 грудня 2014 р. № 726. Тут зазначається, що «засновник¹ зобов'язується забезпечити створення належних умов для виконання керівником обов'язків, передбачених цим контрактом, статутом закладу вищої освіти та законодавством». У проекті трудового контракту необхідно прописати обов'язки уповноваженого органу управління, який укладає трудовий контракт із керівником закладу вищої освіти.

7. Оскільки розділ 3 проекту трудового контракту має назву «Права та обов'язки сторін», пункт 3 розділу 3 слід назвати «обов'язки керівника».

8. У розділі 3 проекту трудового контракту повторюються пункти 8. Пропонується унормувати пункти розділу.

9. Відповідно до ст. 34 Закону України «Про вищу освіту», «керівник закладу вищої освіти відповідає за провадження освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у закладі вищої освіти, за результати фінансово-господарської діяльності, стан і збереження нерухомого та іншого майна цього закладу... Керівник зобов'язаний оприлюднювати щорічний звіт про свою діяльність на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти». Зазначені положення не відображені у проекті трудового контракту, тому їх також доцільно включити у цей проект.

10. Пункт 5.3 розділу 3 проекту трудового контракту потрібно викласти у такій редакції: «звільняти керівника з посади у разі закінчення строку дії цього контракту, достроково за

¹ Йдеться про уповноважений орган управління.

ініціативою керівника, а також у разі порушення керівником вимог законодавства, **статуту закладу вищої освіти, колективного договору** та умов цього контракту. **Рішення про звільнення керівника з посади приймається відповідно до встановленого законодавством порядку».**

11. Стаття 147 Кодексу законів про працю України передбачає такі види стягнення працівника, як догана та звільнення. У такому випадку уповноважений орган управління буде обмежений засобами дисциплінарного стягнення, а отже, не в змозі диференційовано розглянути кожен випадок порушення трудової дисципліни керівником закладу вищої освіти. Тому позитивним є пропоновані у проекті документа заходи дисциплінарного впливу до керівника закладу вищої освіти, однак їх потрібно доповнити.

Пропонуємо пункт 5.4 розділу 3 викласти у редакції: «...у разі необхідності застосовувати щодо керівника такі заходи дисциплінарного впливу:

зауваження;

попередження;

догану;

тимчасове відсторонення від посади;

звільнення».

12. Доцільно замінити у тексті проекту трудового контракту «студенти» (пункти 2.8, 2.31 розділу 3) на «здобувачі вищої освіти», позаяк це передбачено Законом України «Про вищу освіту».

13. Норму «Цей контракт укладено у двох примірниках по одному для кожної із сторін, які мають однакову юридичну силу», яка міститься у розділі 8 («Місцезнаходження сторін та інші відомості»), пропонуємо перенести у розділ 7 («Строк дії та інші умови контракту»).

14. Приміткою до трудового контракту слід указати:

«Особливості повноважень та обов'язків керівника вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання), військового навчального підрозділу закладу вищої освіти визначають-

ся центральним органом виконавчої влади, до сфери управління якого належить цей заклад вищої освіти.

Трудовий контракт вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання), військового навчального підрозділу закладу вищої освіти погоджується з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки», оскільки це передбачено у ст. 34 Закону України «Про вищу освіту».

Віталій Кучер,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
факультету № 1 ІПФПНП ЛьвДУВС

**ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗАУВАЖЕННЯ
до проекту Закону України
«Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України
щодо імплементації положень конвенції
про кіберзлочинність і підвищення
ефективності боротьби з кіберзлочинністю»**

Кафедрою кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ розглянуто проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень конвенції про кіберзлочинність та підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю» з метою надання пропозицій та зауважень.

Загалом, оцінюючи норми проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень Конвенції про кіберзлочинність і підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю» (далі – Проект), слід зважити на необхідність у його прийнятті та підкреслити його роль у формуванні кримінальної процесуальної політики України, зокрема щодо боротьби з таким прогресивним злом, як кіберзлочини. Під час опрацювання положення зазначеного Проекту стосовно внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) встановлено низку норм, що характеризуються новизною та визначені нами як позитивні для дієвості кримінального провадження. Проте виявлено норми, що не зовсім відповідають нормам кримінального процесуального права та забезпечують реалізацію його окремих завдань. Такими є:

1) у ч. 3 ст. 38 КПК України Проекту (с. 1) не зовсім коректне словосполучення «великі за обсягом кримінальні провадження», яке, на нашу думку, слід замінити на «кримінальні провадження зі значним обсягом процесуальних дій». Також не зовсім зрозуміло, про які рівні слідчих груп йдеться (regio-

нальні, міжрайонні, обласні тощо). Тому, на нашу думку, доцільно деталізувати порядок створення слідчих груп, особливо зваживши на створення міжвідомчих груп;

2) у ч. 2 ст. 264 КПК України Проекту (с. 8) «пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронних інформаційних системах або їх частинах, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту, є слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться на підставі постанови прокурора, слідчого».

Слід зазначити, що вказане положення суперечить ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Зазначене положення було предметом розгляду Європейського суду з прав людини в рішенні у справі «Big Brother Watch та інші проти Сполученого Королівства» (заяви № 58170/13, 62322/14 та 24960/15). Скаржниками виступила когорта журналістів і представників правозахисних організацій.

Скарги журналістів і правозахисних організацій стосувалися трьох аспектів моніторингу:

1) широкомасштабного перехоплення (моніторинг) телекомунікацій;

2) обміну отриманою розвідувальною інформацією між країнами;

3) отримання даних зв'язку (білінгової інформації) від операторів і провайдерів телекомунікацій.

Відповідно до національного законодавства Великої Британії існували певні етапи процесу моніторингу, що, зокрема, охоплювали: перехоплення повідомлень, які передавалися каналами телекомунікацій; застосування у реальному часі фільтрів для визначення значущості перехопленої інформації, аналіз відібраного та збереженого матеріалу аналітиком.

ЄСПЛ, констатувавши відсутність зловживань із боку розвідувальних служб Сполученого Королівства, виявив недостатній незалежний нагляд за процесами відбору та пошуку інформації, зокрема щодо критеріїв фільтрування інформації для подальшого відбору та перевірки перехопленої інформації.

Суд зробив висновок, що національне законодавство не відповідало вимозі «якості права» та критерію «необхідності у демократичному суспільстві». Отже, стаття 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) була порушена.

Що стосується отримання від операторів телекомунікацій білінгової інформації, то тут ЄСПЛ зважив на те, що законодавство Європейського Союзу вимагає, аби така процедура була обмежена метою боротьби з тяжким злочином, а доступ до таких даних мав попередньо санкціонуватися судом або іншим незалежним адміністративним органом. І у цьому питанні внутрішнє законодавство Великої Британії виявилось невідповідним, оскільки не містило подібних гарантій. Відтак було порушено норми статті 8 Конвенції.

Андрій Хитра,
*кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
ІПФПНП Львівського державного університету
внутрішніх справ*

Розділ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ»

м. Львів

24 травня 2019 року

24 травня 2019 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся постійно діючий науково-практичний семінар «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів». Участь у семінарі взяли представники Західного офісу Державної аудиторської служби, Державної установи «Територіальне медичне об'єднання МВС України по Львівській області», прокуратури Львівської області, Львівського територіального управління Національного антикорупційного бюро України, Головного управління Національної поліції у Львівській області, Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області, Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та громадськості.

Учасники науково-практичного семінару обговорили актуальні питання запобігання та протидії корупції в Україні, а також шляхи вдосконалення діяльності правоохоронних органів у цій сфері.

За результатами науково-практичного семінару учасниками запропоновані такі рекомендації:

1. Ефективний внутрішній аудит доброчесності повинен стати невіддільним компонентом реформи Національної поліції в Україні. З цією метою запропоновано розділ II Закону України «Про Національну поліцію» доповнити статтею, присвяченою принципу доброчесності поліцейських; визначити загальні засади перевірок доброчесності; визначити правові наслідки результатів перевірок доброчесності (притягнення до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності). Також запропоновано регулярно здійснювати відповідний моніторинг і постійно вивчати міжнародний досвід із забезпечення доброчесності у діяльності поліції.

2. Необхідно внести зміни до чинної редакції ст. 364 Кримінального кодексу України. Застосування цієї статті призводить як до непритягнення до кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, так інколи і до несправедливого притягнення до такої відповідальності. Зокрема, необхідно внести зміни стосовно мети одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а також визначення поняття істотної шкоди (тяжких наслідків).

3. Ураховуючи те, що протидія корупції в Україні є завданням виняткового суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення – важливим юридичним засобом реалізації державної політики у цій сфері, вважаємо за необхідне внесення до Кримінального кодексу України статті, яка встановлюватиме кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Водночас обґрунтованою видається така редакція цієї статті: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел».

4. З метою недопущення можливого звільнення правопорушника від адміністративної відповідальності у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, необхідно ст. 22 КУпАП «Можливість звільнення від адміністративної відпові-

дальності при малозначності правопорушення» викласти у такій редакції: «За малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням, окрім учинення особою адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією».

5. Доповнити ст. 38 КУпАП «Строки накладення адміністративного стягнення» частиною 6 такого змісту: «У разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження».

6. Доповнити ч. 3 ст. 294 КУпАП «Набрання постановою судді у справі про адміністративне правопорушення законної сили та перегляд постанови» та викласти у такій редакції: «Постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена протягом десяти днів із дня винесення постанови особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником, а також прокурором у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 та частиною першою статті 287 цього Кодексу, а також у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією».

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичного семінару
«АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»

м. Львів

30 травня 2019 року

Світовий досвід формування ринкових відносин переконує, що це довготривалий процес, упродовж якого постійно відбуваються зміни в усіх сферах суспільного життя. У процесі активної дискусії учасники науково-практичного семінару зазначили, що ринок загалом може успішно функціонувати лише у цілісній системі економічних та юридичних норм, за певного стану суспільної свідомості, моралі, рівня загальної правової та політичної культури. Без цих передумов цивілізаційний ринок не може існувати. Основне завдання Української держави полягає у створенні умов для повноцінного функціонування і поступального розвитку сучасних ринкових відносин, оптимального конкурентного середовища господарської діяльності. Залучення інвестицій в економіку України можливе за умови спрощення ведення бізнесу, удосконалення процедур банкрутства та дії законодавства щодо захисту прав суб'єктів господарювання. Нині в Україні триває процес удосконалення нормативної бази та прийняття законів, які сприяли б формуванню ринкового середовища.

З огляду на наведене, а також зважаючи на ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях і загальній дискусії під час науково-практичного семінару, учасники науково-практичного семінару відзначають таке:

визнати, що перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні можливий лише на основі використання реальних причинно-наслідкових зв'язків у соціально-економічному житті суспільства, економічних інтересів усіх суб'єктів господарської діяльності, ефективної взаємодії національного ринку з міжнародним. Для цього необхідне обрання такої

форми вдосконалення змісту та форми господарського законодавства, яка була б найбільш придатною для ефективного процесу адаптації господарського законодавства до світових та європейських стандартів на засадах сталого розвитку;

для посилення суспільного характеру виробництва, укрупнення масштабів національних, транснаціональних, наднаціональних господарських організацій, розвитку національних і наднаціональних правил, що регламентують економічну діяльність, визнати за необхідне підвищення вимог як до змісту правового регулювання господарської діяльності, так і до його форми. Форма повинна бути публічно доступною для розуміння широкого кола суб'єктів господарювання, прозорою та такою, що виражає цивілізовані правила господарювання;

висловлюючи сподівання, що удосконалення процедур банкрутства в Україні за допомогою прийняття Кодексу України з процедур банкрутства сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості держави та спрощенню процедур із ведення бізнесу, визнати необхідними для забезпечення істотного поліпшення умов ведення бізнесу в Україні подальші науково-прикладні розробки прогресивних методів і форм регулювання, реалізації і реформування цих процесів;

виробити для учасників господарських правовідносин механізм проведення антикорупційної перевірки наявних або потенційних ділових партнерів з метою оцінювання наявності корупційних ризиків. Перевірка повинна охоплювати з'ясування питання репутації ділового партнера на предмет зв'язку його діяльності з корупцією (навіть за відсутності відповідних судових рішень), та потенційної його ролі як посередника для передачі третім особам (або для отримання від третіх осіб) неправомірної вигоди. Вибір ділових партнерів здійснювати згідно з критеріями, які ґрунтуються на прозорості діяльності, конкурентності, якості товарів, робіт і послуг та надійності;

здійснити підготовку рекомендацій учасникам господарської діяльності з включення положень щодо обов'язковості дотримання антикорупційного законодавства до правил внутрішнього трудового розпорядку, положень про структурні

підрозділи, колективних і трудових договорів, а також договорів, які ними укладаються;

активізувати інформаційно-роз'яснювальну роботу серед учасників господарських правовідносин з метою поліпшення їх поінформованості у сфері запобігання та виявлення корупції. З метою підвищення кваліфікації працівників суб'єктів господарської діяльності у сфері запобігання та виявлення корупції рекомендувати їм проведення навчань для працівників підприємств, установ та організацій з метою надання базових знань з питань антикорупційного законодавства, формування антикорупційної культури, а також виховання нетерпимості до корупції.

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичного семінару
«КРИМІНАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ
ЗАКОНОДАВСТВО У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ»

м. Львів

31 травня 2019 року

Докорінні зміни в соціально-політичних та інших умовах життя суспільства і держави впродовж кількох останніх років створили передумови для реформування в Україні системи кримінальної юстиції у напрямку подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським і світовим співтовариством. Для досягнення зазначених цілей здійснено комплекс заходів, зокрема запровадження інституту кримінального проступку, розширення системи заходів кримінально-правового характеру, обмежувальними заходами, створення нових спеціалізованих органів зі спеціальними повноваженнями у сфері боротьби з корупцією та у сфері розслідування злочинів, учинених посадовими особами, розділення функцій досудового розслідування від нагляду за ним і підтриманням публічного обвинувачення тощо.

Водночас аналіз чинного законодавства, практики його застосування та наукової літератури свідчить про те, що у низці випадків проведені реформи мають дискусійний характер, характеризуються безсистемністю, є непродуманими, та, врешті, дуже часто недоцільні. Загалом наявний вектор змін кримінального та кримінального процесуального законодавства, без науково обґрунтованої основи, принципів, якими слід було б керуватися, нагадує рух корабля без штурвала. Зрозуміло, що і наслідки такого некерованого руху можуть бути не менші, ніж від руху корабля. А тому завданням науки є виробити чіткі орієнтири кримінально-правового та кримінального процесуального курсу. Завдання ж законодавця – соціально та науково виважено об'єктивно оцінити наявний кримінально-правовий потенціал закону, а не керуватися внутрішньополітичними примхами чи абсолютним виконанням будь-яких міжнародних вимог.

З огляду на наведене, а також зважаючи на ідеї та позиції, висловлені у доповідях і загальній дискусії під час

науково-практичного семінару, учасники науково-практичного семінару відзначають таке:

з метою покращення якості кримінально-правового регулювання необхідно більш виваженіше оцінювати потенціал кримінально-правових заборон, урахувати можливість виокремлення спеціальних норм лише за наявності для цього соціально вагомих передумов, ґрунтовніше здійснювати диференціацію кримінальної відповідальності;

для ефективної протидії руйнації системи кримінального закону потрібно пам'ятати про лаконічність, компактність викладу нормативних приписів, а також уникати необґрунтованих змін кримінального закону, які є вираженням безапеляційного виконання зобов'язань, без урахування наявної системи;

визнати необхідним здійснити дослідження правового регулювання захисту прав та свобод особи в судочинстві у кримінальних провадженнях на усіх стадіях кримінального процесу як цілісної системи із урахуванням норм міжнародного права, рішень Конституційного Суду України та наявної судово-слідчої практики з метою виявлення позитивних і негативних аспектів реального правового регулювання, організаційного та ресурсного забезпечення захисту конституційних прав і свобод учасників кримінального судочинства;

здійснити розробку науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення кримінально-процесуального та кримінального законодавства з метою оптимізації правового регулювання захисту прав і свобод учасників кримінального судочинства;

актуальними видаються дослідження різноманітних альтернатив кримінальному переслідуванню в Україні та різноманітних зарубіжних правових системах, виявлення загальних тенденцій, що визначають їх появу та стрімкий розвиток останніми роками; виявлення розумних меж, у яких альтернативи кримінальному переслідуванню повинні співіснувати з класичною кримінальною юстицією, не посягаючи на фундаментальні цінності останньої;

доцільність розроблення положень, спрямованих на удосконалення теоретичної моделі системи кримінально-процесуальних засад, виявлення механізму оптимальної взаємодії між структурними елементами системи принципів.

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичного семінару
«ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА
В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

м. Львів

4 жовтня 2019 року

Науково-практичний семінар «Проблеми приватного права в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу» відбувся на кафедрі цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ.

До роботи науково-практичного семінару долучилися науковці Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного університету імені Івана Франка, Одеського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, судді Господарського суду Львівської області, Галицького районного суду м. Львова, Сихівського районного суду м. Львова, Буського районного суду Львівської області та адвокати АО «Правовий альянс «Еквітас» і АО «Гобечія і партнери».

Особливу увагу було зосереджено на:

- окремих проблемах застосування Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»;
- окремих проблемах правового регулювання примусової ліквідації юридичних осіб в Україні;
- проблемах правового регулювання відносин у сфері реалізації права на житло;
- проблемах захисту майнових авторських прав у світлі європеїзації приватного права України;
- деяких питаннях правового регулювання кредитних відносин за участю подружжя в Україні;
- компенсації немайнової шкоди юридичним особам у практиці Європейського суду з прав людини;

- проблемах правового регулювання примусової реалізації арештованого майна;
- проблемах застосування Цивільного процесуального кодексу України;
- договорі про надання правничої допомоги як підстави представництва інтересів неповнолітніх адвокатом у цивільному судочинстві;
- проблемах правового регулювання позасудових способів захисту речових прав на нерухоме майно;
- окремих питаннях розгляду судами спорів у кредитних правовідносинах;
- проблемах судової практики розгляду спорів про оспорення договору позики у зв'язку із його безгрошовістю;
- впливі норм міжнародного права на розвиток господарського процесуального законодавства;
- психологічному насильстві як виді домашнього насильства;
- окремих новелах законодавства щодо правового регулювання ведення нотаріального діловодства в Україні;
- правовій природі правовідносин, які виникають у виконавчому провадженні.

З урахуванням зазначеного учасники висловили такі зауваження та пропозиції:

- необхідно провадити послідовні дослідження щодо питань галузей приватного права, зокрема цивільного, цивільного процесуального, господарського, господарського процесуального, корпоративного, сімейного, міжнародного приватного та ін., керуючись ціннісними ідеями розвитку правничої науки та усвідомлюючи високу роль закону як інструментарію у формуванні правової держави в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу тощо;
- здійснювати ґрунтовне наукове вивчення перспективних напрямів наукових досліджень: питання діяльності юридичних осіб в Україні незалежно від організаційно-правової форми; питання гарантії здійснення права власності, інших речових прав та їх захисту; питання захисту права інтелект-

туальної власності; питання правового регулювання договірних відносин, а саме – кредитних; особливостей деліктної відповідальності; визначення поняття психологічного насильства у сімейному праві; проблем цивільного процесу в контексті здійснюваної судової реформи; механізму примусового виконання рішень юрисдикційних органів; питання правового регулювання ведення нотаріального діловодства в Україні та інших актуальних питань правового регулювання приватних відносин;

- регулярно проводити наукові семінари, дискусії або круглі столи з актуальних питань приватного права в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу;

- розвивати роботу наукових гуртків здобувачів вищої освіти різних факультетів Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом роботи наукового семінару.

Теоретичні положення і висновки, отримані на науково-практичному семінарі, можуть бути використані у процесі подальших досліджень питань приватного права, розробки нових навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, інноваційних методів навчання, а також у практичній діяльності працівників судів, правоохоронних органів, адвокатури, нотаріату.

Учасники семінару

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичного семінару
«ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»

м. Львів

25 жовтня 2019 року

Науково-практичний семінар відбувся у форматі пленарного засідання за напрямками – проблеми доказування під час досудового розслідування; застосування заходів забезпечення кримінального провадження; нормативно-правова регламентація та практика проведення С(Р)Д та НС(Р)Д; використання спеціальних знань під час досудового розслідування; розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам досудового розслідування Національної поліції; сучасні проблеми організації розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Під час роботи учасникам семінару була надана можливість виступити з доповідями та взяти участь у їх обговоренні. Формат науково-практичного семінару забезпечив моделювання міждисциплінарного підходу з позицій теорії кримінального процесу та теорії криміналістики до формування шляхів вирішення проблем діяльності органів досудового розслідування та їх взаємодії з іншими установами.

У роботі науково-практичного семінару взяли участь близько 50 учасників – представників закладів вищої освіти та науково-дослідних установ МВС, органів досудового розслідування Національної поліції, прокуратури та адвокатури.

За підсумками роботи учасники науково-практичного семінару констатували, що процеси інтенсивного реформування системи кримінальної юстиції вимагають активізувати науковий супровід не тільки за напрямом розробки законів і підзаконних нормативно-правових актів, але й запровадження їх нормативних приписів у практику діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, судів. Визначено, що невіддільним компонентом реформування кримінальної процесуальної діяльності є запровадження системи здійснення

електронного судочинства, що, своєю чергою, потребує комплексного наукового супроводження цього з боку як фахівців у галузі кримінального процесу, криміналістики, так і у галузі комп'ютерних технологій. До питань, які потребують першочергової уваги, входять:

- науково-методичне забезпечення запуску системи проведення досудового розслідування у формі дізнання після прийняття відповідних змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (шляхом розробки методичних рекомендацій щодо особливостей процесуального порядку дізнання та методики досудового розслідування кримінальних проступків);

- вдосконалення науково-практичних рекомендацій, які розроблені закладами вищої освіти МВС України, в контексті змін чинного кримінально-процесуального законодавства та практики діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України;

- вироблення технічного завдання щодо формування електронної системи кримінального судочинства, яка забезпечуватиме процес фіксування кримінального провадження від унесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до ухвалення підсумкових процесуальних рішень як на стадії досудового розслідування, так і на судових стадіях кримінального судочинства.

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
Міжнародної науково-практичної конференції
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ»

м. Львів

08 листопада 2019 року

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності в сучасних умовах», обговоривши основні напрями роботи наукового заходу, констатують:

За напрямом «Особливості застосування антикорупційного законодавства» підкреслено, що протидія корупції в Україні є завданням винятково суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення – важливим юридичним засобом реалізації державної політики у цій сфері. Водночас потребує вдосконалення та узгодження чинне законодавство щодо протидії корупційним виявам; є нагальна необхідність у ефективній конфіденційній міжвідомчій інформаційно-телекомунікаційній системі електронного документообігу та постійного громадського моніторингу судових рішень у корупційних злочинах, а також модернізації так званого «інституту викривачів» і гарантій захисту їхніх прав.

За напрямом «Нормативно-правове забезпечення правоохоронної діяльності» здійснюється комплексний аналіз досягнень правової науки, стану сучасного законодавства та практики його застосування; розкриваються теоретико-методологічні та правові особливості формування державної політики у сфері правоохоронної діяльності в умовах реформування державного управління в контексті інтеграції України до Європейського Союзу.

За напрямом «Реформування правоохоронної системи України: шляхи, ризики та перспективи» визнано недостатню кількість наукових розробок, які враховували би реалії політичного, економічного і безпекового стану в державі; відсутність системного підходу і відповідного законодавчого забезпечення діяльності правоохоронних органів. Відсутність ідеальної моделі правоохоронної системи загрожує втратою контролю над злочинністю, утворює реальну внутрішню загрозу національній безпеці України та її громадянам як найвищій соціальній цінності держави.

За напрямом «Проблеми взаємодії правоохоронних органів у правозастосовній діяльності» визначено основні пріоритети: організацію реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю; профілактику кримінальних та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень; розшук і затримання злочинців; забезпечення публічної безпеки та порядку; вдосконалення правової бази протидії злочинності.

За напрямом «Сучасний стан та оцінка ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності» встановлено, що інститут правоохоронних послуг потребує подальшого детального вивчення й вироблення оптимальної моделі з орієнтиром на якісну оцінку з боку суспільства. Показники ефективності сучасної юридичної практики правоохоронця мають постійно моніторитися державними й громадськими інституціями й об'єктивно відображати його можливість оперативного реагувати на суспільні зміни.

За напрямом «Соціально-демографічна складова злочинності» зазначено, що особа злочинця завжди була однією з центральних проблем психологічних, соціальних, педагогічних і кримінологічних наук. Залежно від соціально-історичних умов людина є носієм різноманітних форм суспільної психології, набутих моральних, правових, етнічних та інших поглядів і цінностей, індивідуально-психологічних особливостей, що загалом формує поведінку, її суб'єктивні причини і стає предметом вивчення соціологічних, психологічних, правових, медичних та інших наук. З огляду на зазначене та результати узагальнень виступів і дискусій, учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності в сучасних умовах» резюмують першочергову необхідність подолання соціально-економічного підґрунтя злочинності: правового нігілізму, відсутності у суспільстві чіткої ієрархії ціннісних орієнтирів, негативного соціально-психологічного стану, що виник унаслідок тривалих воєнних дій та відсталого розвитку окремих регіонів держави тощо.

Зокрема, визнається, що подолання злочинності як суспільного явища вимагає передусім громадських ініціатив, що може сприяти усуненню основних інституційних проблем та ефективній протидії злочинності в сучасних умовах.

Учасники конференції

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичного семінару
«СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»

м. Львів

15 листопада 2019 року

За підсумками роботи науково-практичного семінару **«Соціальні, економічні та психологічні аспекти діяльності Національної поліції України»** учасники засідання вважають за доцільне:

- визначити роль працівника Національної поліції як суб'єкта системоутворювальної професії, спрямованої на формування безпечного середовища для життєдіяльності людей, захисту їх найважливіших життєвих інтересів, соціального розвитку та соціальної захищеності;

- у розробці подальшої стратегії реформування Національної поліції України враховувати більш масштабну, ніж надання поліцейських послуг, місію цих правоохоронних органів, зокрема формування правосвідомості населення;

- з метою якісного відбору кадрів, покращення іміджу роботи в поліції, конкурентоспроможності цієї професії доцільно розробити довгостроковий перспективний план розвитку системи мотивації поліцейських, оскільки за домінантною ролі соціально-економічних умов в основу моделі мотивації покладаться передовсім психологічні аспекти;

- продовжити співпрацю з органами місцевого самоврядування щодо участі підрозділів поліції (а також Львівського державного університету внутрішніх справ) у комунікаційній стратегії міста та визначення їх ролі як безпекового елементу (сегменту) розвитку Львова;

- рекомендувати розробку механізму підготовки практичних психологів підрозділів Національної поліції з осіб, які мають професійний досвід роботи в поліції;

- продовжувати реалізацію стратегії community policing щодо налагодження партнерських відносин між Національною

поліцією, громадою та місцевою владою з питань забезпечення публічної безпеки та порядку, стимулювати населення до співпраці через формування довіри людей до поліцейських;

- пропонувати механізм налагодження більш тісної комунікації між підрозділами та службами Національної поліції у сфері взаємного інформування, зокрема співробітників патрульної поліції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів громади тощо;

- рекомендувати комплексний підхід до формування ювенальної компетентності здобувачів вищої освіти із залученням науково-педагогічних працівників, психологів, практичних працівників поліції.

Учасники семінару

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції

Редагування *Андріана Кузьмич-Походенко*

Макетування *Надія Лесь*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 28.04.2020.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 6,51.
Тираж 100 прим. Зам № 21-20.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.